

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ВОЛОДИМИРА ДАЛЯ

СЕМЕНЕНКО ІННА МАКСИМІВНА

УДК 330.3:332.122:65.012.32

**ІНСТИТУЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО
РОЗВИТКУ РЕГІОНУ НА ЗАСАДАХ
ЦІЛЬОВОГО УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВАМИ**

**Спеціальність 08.00.04 – Економіка та управління підприємствами
(за видами економічної діяльності)**

**Спеціальність 08.00.05 – Розвиток продуктивних сил
і регіональна економіка**

А В Т О Р Е Ф Е Р А Т
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора економічних наук

Сєвєродонецьк – 2018

Дисертацією є кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Роботу виконано у Східноукраїнському національному університеті імені Володимира Даля Міністерства освіти і науки України (м. Сєвєродонецьк).

Науковий консультант: доктор економічних наук, професор **Бузько Ірина Романівна**, Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля Міністерства освіти і науки України, професор кафедри міжнародної економіки і туризму (м. Сєвєродонецьк).

Офіційні опоненти:

доктор економічних наук, професор **Андрушків Богдан Миколайович**, Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя Міністерства освіти і науки України, завідувач кафедри менеджменту інноваційної діяльності та підприємництва (м. Тернопіль);

доктор економічних наук, професор **Ахромкін Євген Михайлович**, Житомирський державний технологічний університет Міністерства освіти і науки України, професор кафедри економічної безпеки, публічного управління та адміністрування (м. Житомир);

доктор економічних наук, професор **Ліпич Любов Григорівна**, Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки Міністерства освіти і науки України, декан факультету економіки та управління (м. Луцьк).

Захист відбудеться 30 травня 2018 р. об 11-00 на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 29.051.01 Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля Міністерства освіти і науки України за адресою: 03057, м. Київ, вул. Желябова, 2.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля за адресою: 93406, Луганська обл., м. Сєвєродонецьк, вул. Донецька, 43.

Автореферат розіслано 30 квітня 2018 року.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

М.Ю. Манухіна

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Інтеграція економіки України до світового світовариства відбувається на тлі складних соціально-економічних та геополітичних процесів. При цьому світова економіка також перебуває у стані глобальної трансформації, адже економічні, екологічні та соціальні проблеми суспільства потребують свого вчасного вирішення. Сучасні тенденції розвитку світової системи господарювання, економіки регіонів та окремих підприємств характеризуються високим ступенем невизначеності, мінливістю зовнішніх умов, ускладненням системи управління та організаційних форм діяльності, що в сукупності змінює характеристики економічної системи за її змістом на всіх її рівнях та стадіях відтворювального процесу. Перебіг економічних процесів за змістом та рівнями економічної системи на всіх фазах відтворювального процесу ускладнюється загальною проблемою обмеженості ресурсів у світі при зростанні людських потреб, що спонукало науковців до перегляду методологічних засад управління економічними системами різного рівня згідно з концепцією сталого розвитку.

Концепція сталого розвитку нині набуває свого поширення та актуалізації в країнах світу та окремих регіонах на основі комплексу організаційних заходів. Незважаючи на складні трансформаційні процеси, які відбуваються в національній економічній системі, Україна активно долучилася до глобального процесу переходу до сталого розвитку, що підтверджується закріпленням орієнтирів сталого розвитку в міжнародних договорах, їх декларуванням у національних нормативно-правових документах, значною кількістю відповідних законодавчих ініціатив. Утім, впровадження концепції сталого розвитку на регіональному рівні управління та на рівні управління підприємствами зіштовхується з проблемою співвідношення цілей підприємств та цілей сталого розвитку регіонів, що призводить до відсутності у практиці управління на регіональному рівні стимулів до впровадження дієвих організаційно-економічних механізмів сталого розвитку. Зазначене протиріччя підсилюється необхідністю домінування в умовах економіки сталого розвитку суспільних еколого-економічних інтересів над індивідуальними, що в певному сенсі суперечить принципам ліберальної економіки, трансформація до якої все ще відбувається нині в Україні. Вирішення цього протиріччя можливе на основі формування та розвитку дієвого інституційного середовища, яке суттєво сприяло б актуалізації концепції сталого розвитку регіону на засадах цільового управління підприємствами.

Інституційне забезпечення сталого розвитку регіону на засадах цільового управління підприємствами внаслідок відсутності єдиної ієрархії управління підприємствами та регіоном не може бути об'єктом управління, але при цьому виступає важливим напрямом пошуку компромісу між цілями підприємства та регіону відповідно до принципів самоорганізації. Інституційні засади для сталого розвитку регіонів та країни повинні формуватися саме на рівні підприємств. При зміні технології управління підприємством у межах різних економічних систем існує необхідність трансформації і технології цільового управління підприємством. У контексті обґрунтування необхідності цієї трансформації слід зосередити увагу на зміні в цілях діяльності підприємства та орієнтації самого процесу цілепокладання на врахування цілей регіонального розвитку. Оскільки основою розвитку економі-

чної системи є наявність дієвих організаційно оформлених інститутів, то саме інституційне забезпечення покликане сприяти формуванню економіки на принципах сталого розвитку й на засадах цільового управління підприємствами.

Інституційне забезпечення сталого розвитку регіону на засадах цільового управління підприємствами недостатньо вивчено вченими як окремий та цілісний предмет дослідження, хоча певні теоретичні підстави для здійснення такого дослідження вже назріли. Сталий розвиток як сучасна парадигма управління економічними системами різного рівня широко розглядається в наукових працях багатьох вітчизняних вчених: О. Алімова, О. Амоши, Б. Андрушківа, В. Антонюк, І. Васильчук, М. Вишиванюка, І. Заблудської, Д. Зеркалова, Т. Калінеску, Е. Лібанової, Л. Ліпич, Л. Мельника, В. Микитенко, О. Новікової, Н. Павліхи, С. Рамазанова. Окремі аспекти цільового управління підприємствами досліджували такі вчені, як Р. Акофф, Є. Ахромкін, О. Бурбело, П. Друкер, Ф. Емері, Д. Кліланд, В. Кінг, Г. Козаченко, Г. Лезем, Е. Лок, Є. Овчаренко, М. Портер, З. Шершньова. Інституційне забезпечення та інституційна підтримка сталого розвитку досліджуються у працях таких вчених, як І. Бузько, З. Герасимчук, Т. Качала, М. Крило, Ю. Кулик, М. Максимчук, Г. Обиход, В. Поліщук, А. Хамідуліна, В. Химинець. Незважаючи на значну увагу вчених до впровадження в управління економічними системами різного рівня парадигми сталого розвитку, й до теперішнього часу бракує науково обґрунтованих теоретико-методологічних засад, дієвих інструментів та механізмів інституційного забезпечення сталого розвитку регіону на засадах цільового управління підприємствами.

Складний характер трансформації сучасної економічної системи в сукупності з її динамічними властивостями, необхідність визначення інституційних засад забезпечення сталого розвитку регіону та впровадження цільового управління підприємствами як основи забезпечення сталого розвитку регіонів обумовили актуальність обраної теми дисертації, мету й завдання дослідження, логіку викладення матеріалу та структуру дисертаційної роботи.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано відповідно до напрямів наукових досліджень Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля Міністерства освіти і науки України (м. Сєверодонецьк) та Бердянського університету менеджменту й бізнесу Міністерства освіти і науки України (м. Бердянськ). У Східноукраїнському національному університеті імені Володимира Даля Міністерства освіти і науки України: за темою "Обліково-аналітичне та організаційно-економічне забезпечення розвитку економічних систем регіону в умовах світових інтеграційних процесів" (номер державної реєстрації 0109U003316, 2009-2011 рр.) здобувачем визначено організаційні та інституційні засади забезпечення сталого розвитку регіону; за темою "Моделювання системи управління промисловим розвитком підприємств" (номер державної реєстрації 0110U006560, 2009-2011 р.) автором визначено необхідність трансформації системи цільового управління підприємствами відповідно до концепції сталого розвитку регіону; при виконанні теми "Організаційно-економічне забезпечення розвитку виробничих систем регіону на засадах самоорганізації" (номер державної реєстрації 0113U002237, 2012-2016 р.) автором обґрунтовано цільові напрями інституційного забезпечення сталого розвитку регіону. У

Бердянському університеті менеджменту і бізнесу Міністерства освіти і науки України за темою "Фінансовий механізм забезпечення сталого розвитку соціально-економічних систем" (номер державної реєстрації 0111U004341, 2011-2015 рр.) автором обґрунтовано застосування цільового підходу для забезпечення взаємодії економічних, екологічних і соціальних підсистем як складових сталого розвитку регіону.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є формування теоретико-методологічних засад та розроблення практичних рекомендацій щодо інституційного забезпечення сталого розвитку регіону на засадах цільового управління підприємствами.

Для досягнення поставленої мети в роботі вирішено такі завдання:

проаналізовано об'єктивні передумови трансформації економічних систем різного рівня відповідно до концепції сталого розвитку та проблематику використання концепції сталого розвитку в управлінні економічними системами різного рівня;

сформовано методологічне підґрунтя та визначено аналітичні засади сталого розвитку регіону в контексті цільового управління підприємствами;

визначено відповідність цільового управління підприємствами концепції сталого розвитку регіону;

ідентифіковано цільові напрями інституційного забезпечення сталого розвитку регіону;

проаналізовано ознаки та характеристики інституційного забезпечення сталого розвитку регіону та сучасні тенденції інституціоналізації на всіх рівнях економічної системи;

проаналізовано погляди на співвідношення приватних і суспільних цілей в контексті сталого розвитку регіону на засадах цільового управління підприємствами;

розроблено підходи до ідентифікації пріоритетних напрямів інституційного забезпечення сталого розвитку регіону;

виявлено проблему співвідношення ресурсів виконавців та їхніх повноважень при розподілі окремих проектів портфелю проектів інституційного забезпечення регіону на засадах цільового управління підприємствами;

ідентифіковано стани рівноваги/домінування при розподілі проектів між виконавцями для портфелю проектів інституційного забезпечення регіону на засадах цільового управління підприємствами;

обґрунтовано базові типи відносин між підприємствами та регіоном, які можуть виникати при розбалансованості у використанні ресурсів та повноважень виконавців;

запропоновано типи компенсаційного механізму сталого розвитку регіону на засадах цільового управління підприємствами;

розроблено та апробовано засоби з організації інституційного забезпечення сталого розвитку регіону на засадах цільового управління підприємствами.

Об'єктом дослідження є процес забезпечення сталого розвитку регіону на засадах цільового управління підприємствами.

Предметом дослідження є умови, принципи і підходи до інституційного за-

безпечення сталого розвитку регіону на засадах цільового управління підприємствами.

Методи дослідження. Методологічну основу дисертації становлять сукупність загальних принципів і методів наукового пізнання, спеціальних методів і способів, що використовувалися у дослідженні. Теоретичною основою дослідження є теоретичні концепції і наукові праці вітчизняних і зарубіжних учених у галузі сталого розвитку, регіональної економіки, менеджменту, цільового управління підприємствами. Правовою базою дослідження послуговували законодавчі й нормативні документи, що визначають засади державної і регіональної політики в Україні, стратегії сталого розвитку України та її регіонів, регулюють діяльність підприємств, охорону навколишнього середовища, визначають принципи розвитку громадянського суспільства та місцевого самоврядування. Інформаційною базою роботи є державні й регіональні документи і стратегії розвитку, звітність підприємств, дані державної служби статистики України, дані статистичних ресурсів інших країн та міжнародних установ, міжнародні стандарти в галузі управління підприємствами, ресурси мережі Internet, результати власних досліджень автора.

У дослідженні використано загальнонаукові та спеціальні методи проведення досліджень: *аналіз та синтез* (при аналізі об'єктивних передумов трансформації економічних систем відповідно до концепції сталого розвитку, ознак та характеристик інституційного забезпечення сталого розвитку); *систематизація, узагальнення та порівняння* (при аналізі проблематики використання концепції сталого розвитку в управлінні економічними системами, сучасних тенденцій інституціоналізації в Україні; аналізі поглядів на співвідношення приватних і суспільних цілей у контексті сталого розвитку регіону на засадах цільового управління підприємствами); *семантичний аналіз* (при аналізі потоку публікацій для визначення методологічного підґрунтя сталого розвитку регіону на засадах цільового управління підприємствами); *багатовимірний структурно-динамічний, матричний та хроматично-темпоральний аналіз* (при визначенні аналітичних засад сталого розвитку регіону на засадах цільового управління підприємствами); *експертні оцінки та методи обробки експертної інформації* (при визначенні напрямів забезпечення сталого розвитку та цільових напрямів інституційного забезпечення сталого розвитку Луганської області), *проектна пріоритизація* (при ідентифікації пріоритетних напрямів інституційного забезпечення сталого розвитку регіону); *атрибутивний та логічний аналіз* (при розробці організаційної підтримки інституційного забезпечення сталого розвитку регіону на засадах цільового управління підприємствами); *методи управління проектами* (при визначенні типів компенсаційного механізму сталого розвитку регіону на засадах цільового управління підприємствами); *пошук компромісу та рівноважного стану* (при аналізі співвідношення ресурсів виконавців та їхніх повноважень при розподілі окремих елементів проектів портфелю проектів інституційного забезпечення). Для аналізу, узагальнення та представлення даних використано програмні продукти Statistica та Microsoft Excel.

Наукова новизна одержаних результатів. Основний науковий результат дисертаційної роботи полягає у формуванні теоретико-методологічного підґрунтя та аналітичного інструментарію інституційного забезпечення сталого розвитку ре-

гіону на засадах цільового управління підприємствами, який базується на створенні інституційних умов для досягнення стійкого рівноважного стану між підприємствами та іншими суб'єктами регіонального розвитку та застосуванні відповідного компенсаційного механізму сталого розвитку регіону на засадах цільового управління підприємствами.

Основні результати дисертаційної роботи, що визначають її наукову новизну, полягають у такому.

За спеціальністю 08.00.04 – Економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності):

уперше:

актуалізовано зміст інституціоналізації сталого розвитку в цільовому управлінні підприємствами шляхом визначення сфери відповідальності підприємств у розробці та реалізації стратегії сталого розвитку регіону, яка полягає у добровільному впровадженні стандартів діяльності в галузі сталого розвитку, реалізації політики соціальної відповідальності та участі у прийнятті рішень щодо сталого розвитку регіонів, що сприятиме створенню інституційних умов для сталого розвитку регіону на засадах цільового управління підприємствами;

розроблено комплекс організаційних та фінансових заходів для підприємств регіону, який полягає в реалізації компенсаційного механізму сталого розвитку, спрямованого на забезпечення збалансованості використання ресурсів та повноважень виконавців у реалізації відповідних проектів портфелю проектів інституційного забезпечення сталого розвитку регіону на засадах цільового управління підприємствами, що дало змогу визначити та охарактеризувати типи компенсаційного механізму для підприємств та розробити процедуру їх вибору;

уточнено:

процес цілепокладання на підприємстві шляхом врахування цілей сталого розвитку регіону при розробці та реалізації множини цілей підприємства, що сприятиме сталому розвитку регіону на основі побудови партнерських відносин між підприємствами регіону та іншими суб'єктами регіонального розвитку;

удосконалено:

підхід до визначення проектів підприємства, які спрямовані на інституційне забезпечення сталого розвитку регіону, на основі застосування моделі Step-циклу, що включає процедури: якісного аналізу портфелів проектів підприємств і регіону; парного порівняння відповідності проектів; визначення вподобань проектів; розподілу пар вподобань за пріоритетами; відсікання непарних проектів; формування портфелю проектів інституційного забезпечення, що сприяло визначенню цільових характеристик проектів портфелю інституційного забезпечення сталого розвитку регіону та їх масштабованості на рівні регіонального розвитку;

спосіб пріоритизації проектів портфелю підприємств для інституційного забезпечення сталого розвитку регіону шляхом визначення пріоритету для кожного цільового напрямку інституційного забезпечення сталого розвитку регіону та застосування Step-циклу з визначення структурованої множини проектів портфелю, що дало змогу скористатися перевагами управління проектами в інституційному забезпеченні сталого розвитку регіону на засадах цільового управління підприємствами;

процедуру розподілу проектів портфелю підприємства між виконавцями шляхом застосування логічних правил розподілу, згідно з якими: для тих проектів, стосовно яких співвідношення повноважень та ресурсів виконавців відповідають стану абсолютної рівноваги виконавців розподіл є паритетним; для стану абсолютного домінування регіону проекти повинні актуалізуватися регіональними органами влади; для абсолютного домінування підприємства актуалізація проектів повністю покладена на підприємство, – що стало основою обґрунтування всіх можливих типів розподілу проектів за станами рівноваги/домінування та визначення необхідності впровадження відповідних компенсаційних механізмів забезпечення збалансованості використання підприємством ресурсів у реалізації відповідних проектів;

отримали подальшого розвитку:

процес управління проектами (TenStep Project Management Process) шляхом його використання при визначенні портфелю проектів підприємства, який розглядається як детермінована для підприємства (регіону), але у той же час недетермінована для регіону (підприємства), множина проектів у площині цілей підприємства (регіону), що дало змогу розробити модель Step-циклу та отримати портфель проектів інституційного забезпечення у вигляді структурованої множини пар детермінованих проектів, кожна з яких утворена як зіставна (за якістю характеристик та пріоритетами) пара проектів підприємства та регіону;

технологія пошуку стійкого рівноважного стану між підприємствами та іншими суб'єктами регіонального розвитку шляхом визначення відповідних організаційних способів: об'єднання ресурсів та розширення повноважень виконавців проектів; взаємного доповнення ресурсами та поглиблення повноважень виконавців; спільного пошуку виконавцями додаткових ресурсів, – що дало змогу отримати додаткові ефекти, які враховано в компенсаційному механізмі сталого розвитку регіону на засадах цільового управління підприємствами.

За спеціальністю 08.00.05 – Розвиток продуктивних сил і регіональна економіка:

уперше:

обґрунтовано теоретичний концепт зворотного переключення технологій управління економічною системою на регіональному та мікроекономічному рівні, який подано як комплексний принципний механізм збереження існуючих позитивних властивостей економічної системи (соціальної та екологічної спрямованості) та розвитку нових властивостей системи управління підприємством та регіоном для забезпечення трансформації економічної системи на рівні регіону та підприємства до ринкової економіки на принципах сталого розвитку;

уточнено:

визначення поняття інституційного забезпечення сталого розвитку регіону на засадах цільового управління підприємствами, що розглядається як спільна діяльність інститутів регіону, спрямована на створення інституційних умов, що реалізується на основі побудови партнерських відносин між суб'єктами регіонального розвитку, налагодження системи комунікацій між ними та забезпечення узгодженості їхньої діяльності на основі спільних цінностей; що дає змогу поглибити категоріально-понятійний апарат теорії управління регіональною економікою;

процес трансформації економічної системи відповідно до концепції сталого розвитку шляхом визначення особливостей перебігу економічних процесів за змістом та рівнями економічної системи на всіх фазах відтворювального циклу в контексті сталого розвитку, що дало змогу визначити проблематику використання концепції сталого розвитку в управлінні регіоном та необхідність адаптації систем управління підприємствами до умов та цілей сталого розвитку регіону;

методологічне підґрунтя сталого розвитку регіону на засадах цільового управління підприємствами шляхом виділення ключових теорій, перетин яких утворює концепції цільового управління підприємствами й сталого розвитку, що дало змогу відібрати методологічні концепції для обґрунтування сталого розвитку регіону на засадах цільового управління підприємствами, поглибити ступінь теоретизації сталого розвитку та збільшити рівень обґрунтованості теоретичних робок;

зміст процесу інституціоналізації сталого розвитку та розподілу повноважень і відповідальності на національному та регіональному рівнях управління: на національному рівні відповідальність зосереджено на поширенні принципів сталого розвитку, інституціоналізації екологічних обмежень, розбудові державних і посиленні ролі недержавних інституцій, сприянні формуванню інституційних засад забезпечення сталого розвитку; на регіональному – на формуванні державних і недержавних інституцій забезпечення сталого розвитку регіонів на засадах цільового управління підприємствами, – що стало основою обґрунтування необхідності побудови партнерських відносин між інститутами сталого розвитку регіону та пошуку стійкого рівноважного стану між підприємствами та іншими суб'єктами регіонального розвитку;

підхід до визначення співвідношення ресурсів виконавців та їхніх повноважень при розподілі окремих проектів портфелю інституційного забезпечення сталого розвитку регіону шляхом визначення варіантів домінування суб'єктів регіонального розвитку: регіон домінує над підприємствами; підприємства домінують над регіоном; паритет регіону і підприємств, що стало основою логічного виведення можливих станів рівноваги/домінування між підприємствами та регіоном стосовно ресурсів та повноважень у виконанні окремих проектів портфелю інституційного забезпечення сталого розвитку регіону;

удосконалено:

аналітичний інструментарій статистики регіонів шляхом використання багатовимірного структурно-динамічного та матричного аналізу сталого розвитку регіонів та додавання процедур переходу до статистичних груп регіонів за складовими сталого розвитку: визначення показників варіації за складовими сталого розвитку; встановлення кількості груп; ідентифікації атрибутивних характеристик груп; визначення показників варіації кожної групи; визначення приналежності регіонів України до атрибутивних груп за рівнем їх сталого розвитку; здійснення крос-розподілу регіонів за комірками матриці сталого розвитку регіонів; розрахунку інтегральної оцінки сталого розвитку для кожного регіону кожного року аналізу, що дало змогу виявити зміни позицій регіонів за рівнями сталого розвитку протягом аналізованого періоду;

отримало подальшого розвитку:

застосування impact-інвестування як елементу компенсаційного механізму сталого розвитку регіону на засадах цільового управління підприємствами та інструменту докапіталізації ресурсів і розвитку спільних цінностей у регіоні, орієнтованих на забезпечення умов для змін у регіональному середовищі, що значно поширює сферу використання такого типу інвестування за межі звичайного інвестиційного процесу та робить impact-інвестування дієвим інструментом впливу та перетворень в інституційному середовищі регіону, що сприяло спільному пошуку ресурсів для досягнення стійкого рівноважного стану між суб'єктами регіонального розвитку.

Практичне значення отриманих результатів дослідження. Одержані результати та розроблені рекомендації становлять методологічну основу інституційного забезпечення сталого розвитку регіону на засадах цільового управління підприємствами. До результатів, що мають найбільше практичне значення, належать пропозиції щодо:

створення організаційних, економічних, інституційних умов для сталого партнерства між державним, приватним та громадським секторами з метою ефективною реалізації державної регіональної політики;

організаційно-економічної та фінансової підтримки інституційного забезпечення сталого розвитку регіону на засадах цільового управління підприємствами;

організації комунікацій, взаємодії і стратегічного партнерства установ освіти і науки, бізнесу, органів державної влади, міжнародних та громадських організацій задля сталого розвитку регіону;

створення стимулів та умов для формування в регіоні сприятливого бізнес-середовища з орієнтацією на сталий розвиток;

процесів цілепокладання та узгодження цілей груп інтересів з урахуванням сталого розвитку регіону.

Результати дисертаційної роботи використано Департаментом зовнішніх зносин, зовнішньоекономічної та інвестиційної діяльності Луганської обласної державної адміністрації (довідка № 8/20-02/864 від 14.09.2017 р.), Департаментом економічного розвитку, торгівлі та туризму Луганської обласної державної адміністрації (довідка № 22-07-2545 від 09.11.2017 р.), Луганською регіональною торгово-промисловою палатою (довідка № 25.1-188-1 від 28.09.2017 р.), Агенцією регіонального розвитку Луганської області (довідка № 35-а від 30.08.2017 р.), Луганським обласним ресурсним центром громад Проекту ЄС/ПРООН "Місцевий розвиток, орієнтований на громаду – III" (довідка № 14 від 6.10.2017 р.), ПАТ "Національна суспільна телерадіокомпанія України" "Луганська регіональна дирекція" (довідка № 117-05 від 11.10.2017 р.), ТОВ "СП "Лиснафтохім" (довідка № 9/1к від 06.12.2016 р.), ТОВ "Аграрні системні технології" (довідка № 17/2 від 13.04.2017 р.), ТОВ "Науково-виробниче підприємство "Зоря" (довідка № 184/04 від 24.05.2017 р.), ТОВ "Луганське енергетичне об'єднання" (довідка № 264-07, від 22.06.2017 р.), ПрАТ "Лисичанська нафтова інвестиційна компанія" (довідка № 1029 від 18.08.2017 р.), ТОВ "Престо" (довідка № 147 від 02.11.2017 р.), ГО "Агентство стійкого розвитку Луганського регіону" (довідка № 21 від 23.06.2017 р.), ГО "Фундація "Простір" (довідка № 9/08-17 від 22.08.2017 р.), Інститутом економіко-правових досліджень Національної академії наук України

(довідка № 299/307/1 від 20.10.2017 р.), Східноукраїнським національним університетом імені Володимира Даля Міністерства освіти і науки України (довідка № 610/08 від 23.05.2017 р.).

Апробація результатів дисертації. Отримані результати дослідження, висновки та пропозиції обговорювалися й схвалені на Міжнародних науково-практичних конференціях: "Децентралізація публічного адміністрування в умовах інтеграції України до Європейської спільноти: проблеми та перспективи" (м. Северодонецьк, 2017 р.), "Правові засоби забезпечення та захисту прав людини: вітчизняний та зарубіжний досвід" (м. Северодонецьк, 2017 р.), "Перспективи розвитку наукових досліджень у контексті глобалізаційних змін: освіта, політика, економіка, міжкультурна комунікація" (м. Северодонецьк, 2017 р.), "Університетська наука. Проблеми міжнародної інтеграції" (м. Северодонецьк – м. Люблін, 2017 р.), "Обліково-аналітичне забезпечення розвитку місцевих громад" (м. Северодонецьк, 2017 р.), "Технологія-2017" (м. Северодонецьк, 2017 р.), "Applied economics: contemporary issues in economy" (м. Торунь, Польща, 2017 р.), "Управління економічними процесами: сучасні реалії і виклики" (м. Мукачево, 2017 р.), "Проблеми та перспективи розвитку підприємництва" (м. Харків, 2016 р.), "Технологія-2016" (м. Северодонецьк, 2016 р.), "Модернізація фінансово-кредитної системи: досвід та перспективи" (м. Северодонецьк, 2015 р.), "Економіка підприємства: сучасні проблеми теорії та практики" (м. Одеса, 2015 р.), "Applied Economics: Contemporary Issues in Economy "Market of Government?" (м. Торунь, Польща, 2015 р.), "Актуальні питання теорії та практики менеджменту" (м. Луганськ, 2014 р.), "Проблеми глобалізації та моделі сталого розвитку економіки" (м. Луганськ, 2014 р.), "Информационное общество: технологии, человек, бизнес" (м. Перм, Росія, 2013 р.), "Економіка і фінанси: теорія та практика" (м. Луганськ – м. Феодосія, 2013 р.), "Aktualne problemy nowoczesnych nauk" (м. Перемишль, Польща, 2013 р.), "Эффективность функционирования и развития региона как социально-экономической системы: модернизация подходов, методов, инструментов управления" (м. Перм, Росія, 2013 р.), "Інформаційні технології, економіка та право: стан та перспективи розвитку" (м. Чернівці, 2012 р., 2013 р.), "Проблемы и пути социально-экономического развития: город, регион, страна, мир" (м. Санкт-Петербург, Росія, 2013 р.), "Функціонування організаційних механізмів операційної діяльності" (м. Луганськ, 2012 р.), "Конкурентный потенциал региона: оценка и эффективность использования" (м. Абакан, Росія, 2011 р., 2012 р.), "Dny vedy – 2012" (м. Прага, Чехія, 2012 р.), "Achievements of high school" (м. Софія, Болгарія, 2011 р.), "Nauka i innowacja – 2011" (м. Перемишль, Польща, 2011 р.), "Aktualni wymozenosti vedy – 2011" (м. Прага, Чехія, 2011 р.), "Міжнародна стратегія економічного розвитку регіону" (м. Суми, 2011 р.), "Формування мереж прикордонного співробітництва України" (м. Чернівці, 2011 р.), "Актуальні проблеми інформаційних технологій, економіки та права" (м. Чернівці, 2011 р.), "Транскордонне співробітництво як важлива складова Євроінтеграційних процесів України" (м. Чернівці, 2010 р.); Всеукраїнських науково-практичних конференціях: "Актуальні проблеми науково-промислового комплексу регіонів" (м. Рубіжне, 2017 р.), "Соціально-психологічні проблеми гендерної стратифікації суспільства" (м. Северодонецьк, 2017 р.), "Стратегії сталого розвитку: на шляху до сильнішої

громади" (м. Сєверодонецьк, 2016 р.), "Менеджмент: розвиток, теорія та практика" (м. Луганськ, 2013 р.), Міжнародних воркшопах "Соціальна відповідальність для сталого розвитку" (м. Київ, 2016 р.), "Економіка сталого розвитку" (м. Київ, 2015 р.).

Результати дослідження пройшли апробацію за участю автора в роботі Програми "Open World" (м. Баффало, США, 2017 р.), Варшавських євроатлантичних літніх академій "Regional Policy and Regional Development: Euro-Atlantic Support to Eastern Partnership Countries" (м. Варшава, Польща, 2016 р.) та "Energy Security" (м. Варшава, Польща, 2015 р.), літніх шкіл "Human Development" (м. Ташкент, Узбекистан, 2012 р.), "Challenges of sustainable development" (м. Картузи, Польща, 2012 р.), "Environmental studies" (м. Будапешт, Угорщина, 2011 р.), "Introduction to Strategic sustainable development" (м. Карлскруна, Швеція, 2010 р.).

Публікації. Основні результати дослідження опубліковано у 70 наукових працях, серед яких – 3 монографії, з яких 1 одноосібна, 24 статті – у наукових фахових виданнях, 8 статей – у міжнародних наукових виданнях та виданнях України, що включені до міжнародних наукометричних баз, 35 публікацій – у матеріалах наукових конференцій. Загальний обсяг наукових публікацій складає 46,25 д.а., з яких автору належать 40,66 д.а.

Особистий внесок здобувача. Наукові положення та висновки дисертаційної роботи є результатом самостійно проведеного автором дослідження щодо формування теоретико-методологічних засад та розроблення практичних рекомендацій щодо інституційного забезпечення сталого розвитку регіону на засадах цільового управління підприємствами. Внесок автора в колективно опубліковані праці визначено у списку публікацій.

Структура й обсяг роботи. Дисертація складається зі вступу, п'яти розділів і висновків, викладених на 492 сторінках друкованого тексту. Матеріали роботи містять 30 таблиць та 20 рисунків, які подано на 32 сторінках. Список використаних джерел з 672 найменувань уміщено на 74 сторінках, 23 додатки – на 179 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЙНОЇ РОБОТИ

Розділ 1. Передумови сталого розвитку економічних систем різного рівня. Аналіз об'єктивних передумов дослідження, який виконано за рівнями економічної системи на всіх фазах відтворювального процесу, показав, що в статистичних даних інформація стосовно сталого розвитку регіонів України майже відсутня. Це обумовлено відсутністю єдиного підходу до формування та використання такої інформації та послугувало аналітичним підґрунтям для визначення проблематики використання концепції сталого розвитку в управлінні економічними системами різного рівня. Концепція сталого розвитку є новою парадигмою розвитку, яка в найбільш загальному розумінні передбачає врахування інтересів і можливостей майбутніх поколінь при визначенні способів задоволення потреб і досягнення цілей теперішніх поколінь. Застосування концепції сталого розвитку на рівні світової економічної системи або національних економічних систем здебільшого зводиться до вирішення класичної проблеми обмеженості ресурсів при зростанні людських потреб. Стосовно світового рівня економічної системи наукові

дослідження вже оформились у достатньо узгоджену глобальну парадигму сталого розвитку людства. На національному рівні Україна приєдналася до основних принципів концепції сталого розвитку та задекларувала їх у своїй нормативно-правовій базі. Щодо застосування концепції сталого розвитку на рівні регіонів і підприємств ще існує багато невирішених організаційно-економічних та управлінських питань, зокрема, щодо співвідношення цілей підприємств та цілей сталого розвитку регіону.

Перехід економічної системи всіх рівнів до концепції сталого розвитку обумовлений об'єктивними змінами на всіх фазах відтворювального циклу: виробництва, розподілу, обміну й споживання. Аналіз змін, які виникають у фазах відтворювального циклу в контексті сталого розвитку, показав, що вони можуть бути як позитивними, так і негативними (табл. 1). Визначення особливостей перебігу економічних процесів на всіх фазах відтворювального циклу в контексті сталого розвитку дало змогу уточнити процес трансформації економічної системи відповідно до концепції сталого розвитку.

Таблиця 1

**Зміни у фазах відтворювального циклу економічної системи
в контексті сталого розвитку**

Фаза	Негативні зміни	Позитивні зміни
Виробництво	Зростання негативного впливу екстенсивного розвитку на навколишнє середовище та недостатність природних ресурсів для майбутніх поколінь	Перехід до інтенсивного розвитку на основі використання інноваційних технологій виробництва, ресурсо- та енергозбереження
Розподіл	Ускладнення відносин власності та механізму розподілу результатів	Впровадження соціальної відповідальності
Обмін	Збільшення впливу монополій на глобальні ринки, міжнародний поділ праці та спеціалізацію	Виникнення інформаційних умов для досконалої конкуренції та ефективних процесів обміну
Споживання	Глобальне стимулювання зростання потреб та розвиток суспільства надмірного споживання	Усвідомлення суб'єктами необхідності формування стимулів до економічного споживання ресурсів

У регіонах України процеси переходу до сталого розвитку відбуваються дуже повільно, що пов'язано з масштабними паралельними процесами трансформації економічної системи України та її регіонів. Ця трансформація супроводжується докорінною зміною в управлінні на рівні світової економічної системи в бік економіки сталого розвитку, яка орієнтована на досягнення збалансованості економічної, соціальної та екологічної підсистем. Наявність зазначених паралельних процесів трансформації світової та національної економічних систем стало об'єктивним підґрунтям для теоретичного концепту зворотного переключення технологій управління, який обґрунтовано в роботі. Необхідність зворотного переключення технологій управління економічною системою (підприємством, регіоном, національною економікою) для її переходу на сталий розвиток обґрунтовано в роботі на основі порівняння економічних систем у процесі їх трансформації. Назву "зворотного переключення технологій" використано за аналогією з відомого в межах "спору двох Кембріджей" феномену зміни напрямів капіталовкладень до менш прогресивних внаслідок удорожчання капіталу. В роботі обґрунтовано за-

стосування теоретичного концепту зворотного переключення технологій стосовно технологій управління економічними системами на регіональному та мікроекономічному рівні. Зворотне переключення технологій управління розглядається як комплексний принциповий механізм збереження існуючих позитивних властивостей економічної системи (соціальної та екологічної спрямованості) та розвитку нових властивостей системи управління підприємством та регіоном для забезпечення трансформації економічної системи на рівні регіону та підприємства до ринкової економіки на принципах сталого розвитку. З прагматичного погляду, реалізація запропонованого теоретичного концепту можлива на основі застосування науково обґрунтованих методологічного підґрунтя та аналітичних засад сталого розвитку регіону на засадах цільового управління підприємствами.

Розділ 2. Методологічне підґрунтя та аналітичні засади сталого розвитку регіону на засадах цільового управління підприємствами. Сталий розвиток регіону як збалансований розвиток економічної, екологічної та соціальної підсистем за умов ринкової економіки може здійснюватися лише на основі створення економічних стимулів та умов для розвитку підприємств, оскільки саме підприємства створюють економічне підґрунтя для сталого розвитку. Втім, розробка та впровадження відповідних технологій управління на рівні підприємств можлива лише за наявності методологічного підґрунтя та аналітичних засад для сталого розвитку регіону на засадах цільового управління підприємствами, для визначення яких у роботі з використанням семантичного та прагматичного фільтрів потоку публікацій проаналізовано наукові теорії та концепції управління.

Застосування семантичного фільтру потоку публікацій дало змогу виділити ключові теорії, які покладено в основу цільового управління підприємством та концепції сталого розвитку, а прагматичного фільтру – відібрати саме ті методологічні концепції, які необхідні для вирішення завдань досліджуваної предметної області. Фільтрування здійснювалося за ознакою належності контексту до перетину предметних областей (теорії сталого розвитку та теорії управління підприємством) та дало змогу уточнити методологічне підґрунтя сталого розвитку регіону на засадах цільового управління підприємствами шляхом виділення ключових теорій, перетин яких утворює концепції цільового управління підприємствами й сталого розвитку (рис. 1).

Порівняння технологій управління, які відповідають методологічному підґрунтю сталого розвитку регіону, з технологіями управління, які переважають у застосуванні на вітчизняних підприємствах, показало відсутність релевантності між ними. Досягнення релевантності можливе за умови побудови партнерських відносин та врахування в технологіях управління цілей різних суб'єктів регіонального розвитку. Вивчення досвіду впровадження принципів сталого розвитку в діяльність підприємств розвинених країн показало наявність міжнародних стандартів у галузі сталого розвитку (ISO 9000, ISO 10000, ISO 14000, ISO 22000, ISO 26000, ISO 27000), впровадження яких на вітчизняних підприємствах є дуже повільним та складним процесом. Аналіз відповідності цільового управління підприємствами концепції сталого розвитку регіону виявив необхідність його трансформації та дав змогу на цій основі уточнити процес цілепокладання на підприємстві шляхом врахування цілей сталого розвитку регіону при розробці та реалізації множини цілей

підприємства, що сприяло сталому розвитку регіону на основі побудови партнерських відносин між підприємствами регіону та іншими суб'єктами регіонального розвитку.

Рис. 1. Методологічне підґрунтя сталого розвитку регіону на засадах цільового управління підприємствами

У роботі проаналізовано співвідношення цілей діяльності підприємства та цілей концепції сталого розвитку регіону. Технологія цільового управління орієнтована на встановлення та досягнення цілей підприємства, хоча вони формуються під впливом груп інтересів різного рівня (місцевого, регіонального, національного, міжнародного). При цьому на вітчизняних підприємствах у зв'язку з високими ризиками, обумовленими складною загальноекономічною ситуацією протягом багатьох років, отримання максимального прибутку в короткостроковому періоді розглядається як чи не єдина домінуюча мета діяльності. Втім, можливість врахування сталого розвитку при цілепокладанні на підприємстві залежить від багатьох чинників регіонального оточення підприємства, а пріоритетність цілей може змінюватися під впливом змін у регіональній стратегії.

Обґрунтовані аналітичні засади сталого розвитку регіону на засадах цільового управління підприємствами розкриваються через сукупність методів, процедур та аналітичних інструментів, застосування яких дає змогу визначити тенденції сталого розвитку регіонів України. Розроблено систему показників оцінювання сталого розвитку регіонів, структуру якої визначено для економічної складової на рівні регіону та підприємств, екологічної та соціальної складових (табл. 2).

За розробленою системою показників у роботі послідовно виконано аналіз динаміки абсолютних показників, які характеризують екстенсивний шлях розвитку, та аналіз відносних показників, які характеризують інтенсивний шлях розвитку.

ку. Аналіз динаміки абсолютних показників свідчить у цілому про наявність позитивних тенденцій в сукупності складових сталого розвитку за регіонами України, аналіз відносних показників – про схожість структур у динаміці, або їх схожість з певними ознаками відмінності, що в цілому свідчить про незначні структурні зміни по складових сталого розвитку за регіонами.

Таблиця 2

Система показників оцінювання сталого розвитку регіонів

Складова сталого розвитку	Показник
Економічна на рівні регіону	Валовий регіональний продукт у розрахунку на одну особу
Економічна на рівні підприємств	Чистий прибуток підприємств регіону
Екологічна	Відношення суми капітальних інвестицій та поточних витрат на охорону навколишнього природного середовища до обсягу утворених у регіоні відходів
Соціальна	Середньомісячна заробітна плата в регіоні

При аналізі структурного чинника за розробленою системою показників по статистичній класифікації структур, кількості й характеру ознак, покладених в їх основу, встановлено, що запропонована система показників оцінювання сталого розвитку регіонів належить до багатовимірної структури, що стало передумовою застосування в аналізі сталого розвитку регіонів методу багатовимірного структурно-динамічного аналізу, який дав змогу визначити два напрями інтенсифікації процесу сталого розвитку регіонів: покращення самого якісного явища у всіх частинах сукупності; збільшення питомої ваги частин сукупностей з найкращими якісними рівнями. Ще один напрям (зменшення питомої ваги сукупностей з найгіршими якісними показниками) виявився неприйнятним з економічної точки зору, оскільки потребував вилучення з аналізу певних регіонів (у різні роки різних регіонів). Виявлені невідповідності потребували подальшого розвитку методу багатовимірного структурно-динамічного аналізу стосовно сталого розвитку регіонів шляхом додавання процедур переходу до статистичних груп регіонів за складовими сталого розвитку, при якому за аналізований період встановлено достатню кількість груп та ідентифіковано атрибутивні характеристики груп (табл. 3), визначено приналежність регіонів України до атрибутивних груп за рівнем їх сталого розвитку (табл. 4); здійснено крос-розподіл регіонів за комірками матриці сталого розвитку регіонів (рис. 2). За результатами застосування розроблених процедур багатовимірного структурно-динамічного аналізу за аналізований період було побудовано 48 матриць за складовими сталого розвитку та проведено аналіз змін позиції регіонів за комірками матриць сталого розвитку регіонів протягом аналізованого періоду. Необхідність відстеження динаміки регіонів по атрибутивним групам сталого розвитку потребувала розрахунку інтегральної оцінки сталого розвитку для кожного регіону кожного року аналізу, що дало змогу отримати наочне уявлення наповнення атрибутивних груп за рівнем сталого розвитку регіонів протягом аналізованого періоду (табл. 5) та виконати хроматично-темпоральний аналіз сталого розвитку регіонів України.

Таблиця 3

Ідентифікація атрибутивних груп за рівнем сталого розвитку регіонів

Номер групи	Атрибутивна група	Назва групи
1	LL	Лідер серед лідерів
2	LF	Послідовник серед лідерів
3	FL	Лідер серед послідовників
4	FF	Послідовник серед послідовників

Таблиця 4

Визначення приналежності регіонів України до атрибутивних груп за рівнем їх сталого розвитку станом на 2015 р.

Регіон	Номери груп за складовими сталого розвитку				Атрибутивна група			
	Економічна		Екологічна	Соціальна	Економічна		Екологічна	Соціальна
	Регіон	Підприємство			Регіон	Підприємство		
Вінницька	3	1	4	4	FL	LL	FF	FF
Волинська	3	1	4	4	FL	LL	FF	FF
Дніпропетровська	1	4	4	2	LL	FF	FF	LF
Донецька	3	4	4	1	FL	FF	FF	LL
Житомирська	3	1	4	4	FL	LL	FF	FF
Закарпатська	4	1	3	4	FF	LL	FL	FF
Запорізька	2	1	4	2	LF	LL	FF	LF
Івано-Франківська	3	1	4	4	FL	LL	FF	FF
Київська	1	2	1	2	LL	LF	LL	LF
Кіровоградська	2	1	4	4	LF	LL	FF	FF
Луганська	4	4	4	4	FF	FF	FF	FF
Львівська	3	1	4	3	FL	LL	FF	FL
Миколаївська	2	1	2	3	LF	LL	LF	FL
Одеська	2	2	4	3	LF	LF	FF	FL
Полтавська	1	1	4	3	LL	LL	FF	FL
Рівненська	3	1	4	3	FL	LL	FF	FL
Сумська	3	1	4	4	FL	LL	FF	FF
Тернопільська	3	1	4	4	FL	LL	FF	FF
Харківська	2	1	4	3	LF	LL	FF	FL
Херсонська	3	1	4	4	FL	LL	FF	FF
Хмельницька	3	1	4	4	FL	LL	FF	FF
Черкаська	2	1	4	4	LF	LL	FF	FF
Чернівецька	4	1	4	4	FF	LL	FF	FF
Чернігівська	3	1	4	4	FL	LL	FF	FF

ВРП/люд

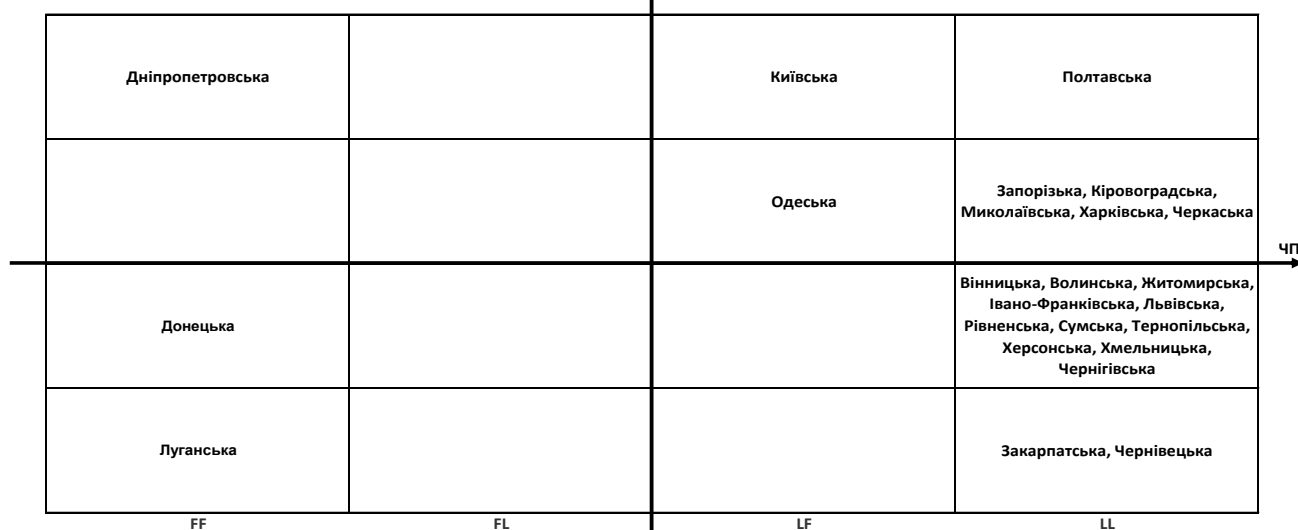

Рис. 2. Фрагмент крос-розподілу регіонів за комірками матриці сталого розвитку регіонів (ознака "регіон-підприємство" у 2015 р.)

Наповнення атрибутивних груп за рівнем сталого розвитку регіонів протягом 2008-2015 рр.

Група	Регіони							
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
LL	Дніпропетровська, Донецька	Полтавська, Чернівецька	Дніпропетровська, Полтавська	Київська, Полтавська	Київська	Київська	Київська	Київська, Миколаївська, Полтавська
LF	Запорізька, Полтавська, Чернівецька	Запорізька, Київська, Миколаївська	Донецька, Закарпатська, Запорізька, Миколаївська, Одеська, Рівненська, Чернівецька	Донецька, Запорізька, Миколаївська, Харківська, Чернівецька	Полтавська	Запорізька, Полтавська	Закарпатська, Запорізька, Миколаївська, Полтавська, Харківська	Вінницька, Закарпатська, Запорізька, Рівненська, Сумська, Харківська, Черкаська, Чернігівська
FL	Луганська, Миколаївська, Рівненська, Харківська	Донецька, Кіровоградська, Луганська, Одеська, Рівненська, Сумська, Херсонська	Київська, Луганська, Львівська, Сумська, Харківська, Херсонська, Чернігівська	Волинська, Закарпатська, Луганська, Львівська, Одеська, Рівненська, Сумська, Херсонська, Чернігівська	Дніпропетровська, Донецька, Запорізька, Миколаївська, Харківська	Дніпропетровська, Донецька, Закарпатська, Львівська, Миколаївська, Одеська, Сумська, Харківська	Вінницька, Волинська, Дніпропетровська, Житомирська, Івано-Франківська, Кіровоградська, Львівська, Одеська, Рівненська, Сумська, Тернопільська, Херсонська, Хмельницька, Черкаська, Чернівецька, Чернігівська	Волинська, Дніпропетровська, Житомирська, Івано-Франківська, Кіровоградська, Львівська, Одеська, Тернопільська, Херсонська, Хмельницька, Чернівецька
FF	Вінницька, Волинська, Житомирська, Закарпатська, Івано-Франківська, Київська, Кіровоградська, Львівська, Одеська, Сумська, Тернопільська, Херсонська, Хмельницька, Черкаська, Чернігівська	Вінницька, Волинська, Дніпропетровська, Житомирська, Закарпатська, Івано-Франківська, Львівська, Тернопільська, Харківська, Хмельницька, Черкаська, Чернігівська	Вінницька, Волинська, Житомирська, Івано-Франківська, Кіровоградська, Тернопільська, Хмельницька, Черкаська	Вінницька, Дніпропетровська, Житомирська, Івано-Франківська, Кіровоградська, Тернопільська, Хмельницька, Черкаська	Вінницька, Волинська, Закарпатська, Івано-Франківська, Кіровоградська, Луганська, Львівська, Одеська, Рівненська, Сумська, Тернопільська, Херсонська, Хмельницька, Черкаська, Чернівецька, Чернігівська	Вінницька, Волинська, Житомирська, Івано-Франківська, Кіровоградська, Луганська, Рівненська, Тернопільська, Херсонська, Хмельницька, Черкаська, Чернівецька, Чернігівська	Донецька, Луганська	Донецька, Луганська

Таким чином, на основі визначення методологічного підґрунтя та аналітичних засад сталого розвитку регіону на засадах цільового управління підприємствами, встановлено, що технології управління вітчизняних підприємств переважно не є релевантними до концепції сталого розвитку регіону. Забезпечення сталого розвитку регіону на засадах цільового управління підприємствами потребує створення умов для інституційного забезпечення сталого розвитку регіону на засадах цільового управління підприємствами.

Розділ 3. Інституціоналізація сталого розвитку регіону на засадах цільового управління підприємствами. Забезпечення сталого розвитку регіону на засадах цільового управління підприємствами потребує пошуку розумного співвідношення між корпоративними, регіональними та національними стратегіями, що не може адмініструватися у певній ієрархії управління, адже ці інтереси та цілі належать до різних систем управління (підприємство, регіон, країна). Процес забезпечення сталого розвитку, на відміну від управління (для якого чітко визначено об'єкт, суб'єкт та технології), здебільшого розглядається вченими як створення умов для функціонування або розвитку, у зв'язку з чим виділяють різноманітні напрями забезпечення. Для визначення найбільш значущих напрямів забезпечення сталого розвитку та цільових напрямів інституційного забезпечення в Луганській області протягом 2016 р. були проведені опитування серед місцевих експертів Луганської області (представників бізнесу, освітян та науковців, державних службовців, громадських лідерів). Результати опитування респондентів у Луганській області показали, що найбільш значущими напрямками забезпечення сталого розвитку є інституційний, організаційний та фінансовий. Щодо цільових напрямів інституційного забезпечення найбільш значущими виявилися такі: розвиток соціальних інститутів (H_1), розвиток громадянського суспільства (H_2), формування енергетичної безпеки регіону (H_3), розвиток екологічного середовища регіону (H_4).

Інституційне забезпечення сталого розвитку регіону на засадах цільового управління підприємствами розглядається в роботі як спільна діяльність інститутів певного регіону, спрямована на створення інституційних умов, що реалізується на основі побудови партнерських відносин між суб'єктами регіонального розвитку, налагодження системи комунікацій між ними та забезпечення узгодженості їхньої діяльності на основі спільних цінностей. Для визначення ознак та характеристик інституційного забезпечення в роботі проаналізовано наукові підходи до визначення інститутів, їх видів, стану інституційної рівноваги та її впливу на сталий розвиток, визначено контексти інституційного забезпечення сталого розвитку, за результатами чого встановлено, що в розвинених країнах світу наразі відбувається актуалізація концепції сталого розвитку, що простежується у посиленні світового співробітництва заради сталого розвитку, розвитку громадянської активності, поширення неформальних інститутів у забезпеченні сталого розвитку систем різного рівня. В Україні сьогодні за низкою ознак відбувається етап інституціоналізації сталого розвитку, який детально охарактеризовано в роботі. На цій основі вперше актуалізовано зміст інституціоналізації сталого розвитку в цільовому управлінні підприємствами шляхом визначення сфери відповідальності підприємств у розробці та реалізації стратегії сталого розвитку

регіону, яка полягає у добровільному впровадженні стандартів діяльності в галузі сталого розвитку, реалізації політики соціальної відповідальності та участі у прийнятті рішень щодо сталого розвитку регіонів, що сприятиме створенню інституційних умов для сталого розвитку регіону на засадах цільового управління підприємствами. Крім того, уточнено зміст процесу інституціоналізації сталого розвитку та розподілу повноважень і відповідальності на національному та регіональному рівнях управління: на національному рівні відповідальність зосереджено на поширенні принципів сталого розвитку, інституціоналізації екологічних обмежень, розбудові державних і посиленні ролі недержавних інституцій, сприянні формуванню інституційних засад забезпечення сталого розвитку; на регіональному – на формуванні державних і недержавних інституцій забезпечення сталого розвитку регіонів на засадах цільового управління підприємствами, – що стало основою обґрунтування необхідності побудови партнерських відносин між інститутами сталого розвитку регіону та пошуку стійкого рівноважного стану між підприємствами та іншими суб'єктами регіонального розвитку.

Вивчення процесу інституціоналізації сталого розвитку на рівні регіонів та підприємств потребувало аналізу поглядів на співвідношення приватних і суспільних цілей, який дав змогу виявити головні течії в економічній науці, що загально можна відобразити таким ланцюгом: пріоритет приватних цілей (А. Сміт) – державне регулювання (Дж. Кейнс) – рівновага в теорії некооперативних ігор (Дж. Неш) – компенсація зовнішніх ефектів (Р. Коуз) – конкурентні цінності (М. Портер) – інституціоналізація соціальних аспектів економічного розвитку (Р. Коуз, С. Чонг, Н. Вон) – спільні цінності (М. Портер, М. Крамер). Аналіз поглядів на взаємодію підприємств із зовнішніми контрагентами, стейкхолдерами, органами влади та іншими суб'єктами регіонального розвитку дав змогу обґрунтувати необхідність пошуку розумного співвідношення між цілями підприємств та цілями сталого розвитку регіону. Актуальним стало забезпечення сталого розвитку світового суспільства та окремих регіонів на основі пошуку розумного співвідношення цілей підприємств та суспільних цілей (для досліджуваної предметної області – цілей сталого розвитку регіону), що стало основою здійснення пріоритизації та організації інституційного забезпечення сталого розвитку регіону на засадах цільового управління підприємствами (рис. 3).

Актуалізований зміст інституціоналізації сталого розвитку на рівні управління підприємствами та регіонального управління покликаний сприяти пошуку розумного співвідношення між цілями підприємств та цілями сталого розвитку регіону. Необхідність застосування інституційного забезпечення для вирішення зазначеного кола проблем обумовлена тим, що сталий розвиток орієнтований на збалансований розвиток економічної, соціальної та екологічної підсистем регіону.

Таким чином, у процесі дослідження інституціоналізації сталого розвитку регіону на засадах цільового управління підприємствами уточнено визначення інституційного забезпечення сталого розвитку регіону на засадах цільового управління підприємствами. За результатами аналізу існуючих тенденцій щодо поширення концепції сталого розвитку актуалізовано зміст інституціоналізації сталого розвитку для різних рівнів економічної системи.

Рис. 3. Актуалізований зміст інституціоналізації сталого розвитку на рівні управління підприємствами та регіонального управління

На основі аналізу поглядів на співвідношення приватних і суспільних цілей обґрунтовано необхідність забезпечення сталого розвитку регіонів на основі пошуку розумного співвідношення цілей підприємств та цілей сталого розвитку регіону, що обумовило логіку подальшого дослідження.

Розділ 4. Пріоритизація інституційного забезпечення сталого розвитку регіону на засадах цільового управління підприємствами. Потреба пріоритизації інституційного забезпечення сталого розвитку регіону обумовлена обмеженістю ресурсів, що на практиці вимагає зосередження уваги на впровадженні деяких пріоритетних напрямів. В основу інституційного забезпечення сталого розвитку регіону на засадах цільового управління підприємствами покладено налагоджену систему комунікацій між всіма суб'єктами регіонального розвитку. Згідно з актуалізованим змістом інституційного забезпечення для пошуку розумного співвідношення цілей підприємств та цілей сталого розвитку регіону було розроблено відповідні підходи.

Для пріоритизації інституційного забезпечення сталого розвитку регіону з урахуванням визначених цільових напрямів $H_1 - H_4$ удосконалено та застосовано спосіб пріоритизації проектів портфелю підприємств для інституційного забезпечення сталого розвитку регіону шляхом визначення пріоритету для кожного цільового напрямку інституційного забезпечення сталого розвитку регіону та застосування Step-циклу з визначення структурованої множини проектів портфелю. Такий цикл включає: якісний аналіз портфелів проектів підприємств і регіону; парне порівняння відповідності проектів; визначення вподобань проектів; розподіл пар вподобань за пріоритетами (пріоритизація); відсікання непарних проектів;

формування портфелю проектів інституційного забезпечення сталого розвитку регіону на засадах цільового управління підприємствами. Схематично удосконалений спосіб пріоритизації проектів наведено на рис. 4.

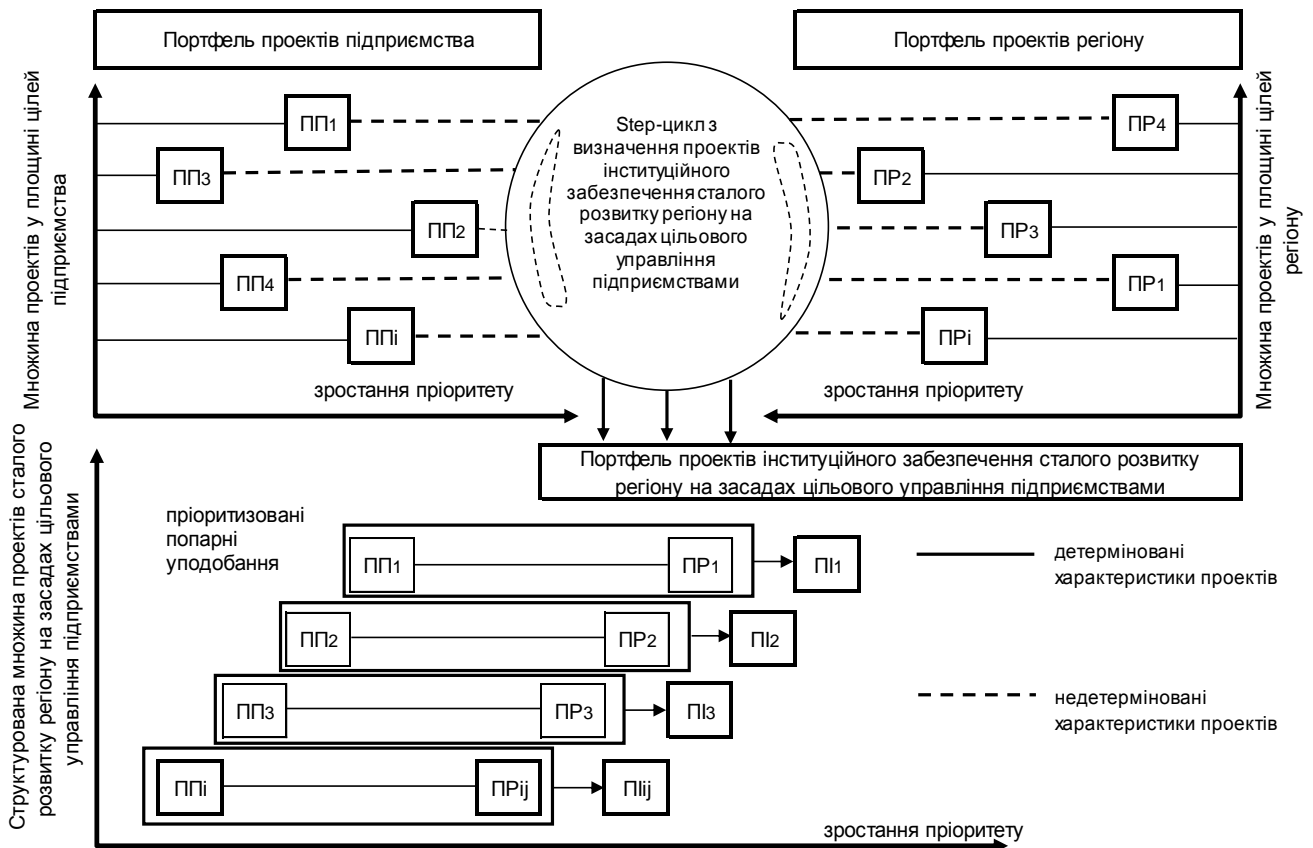
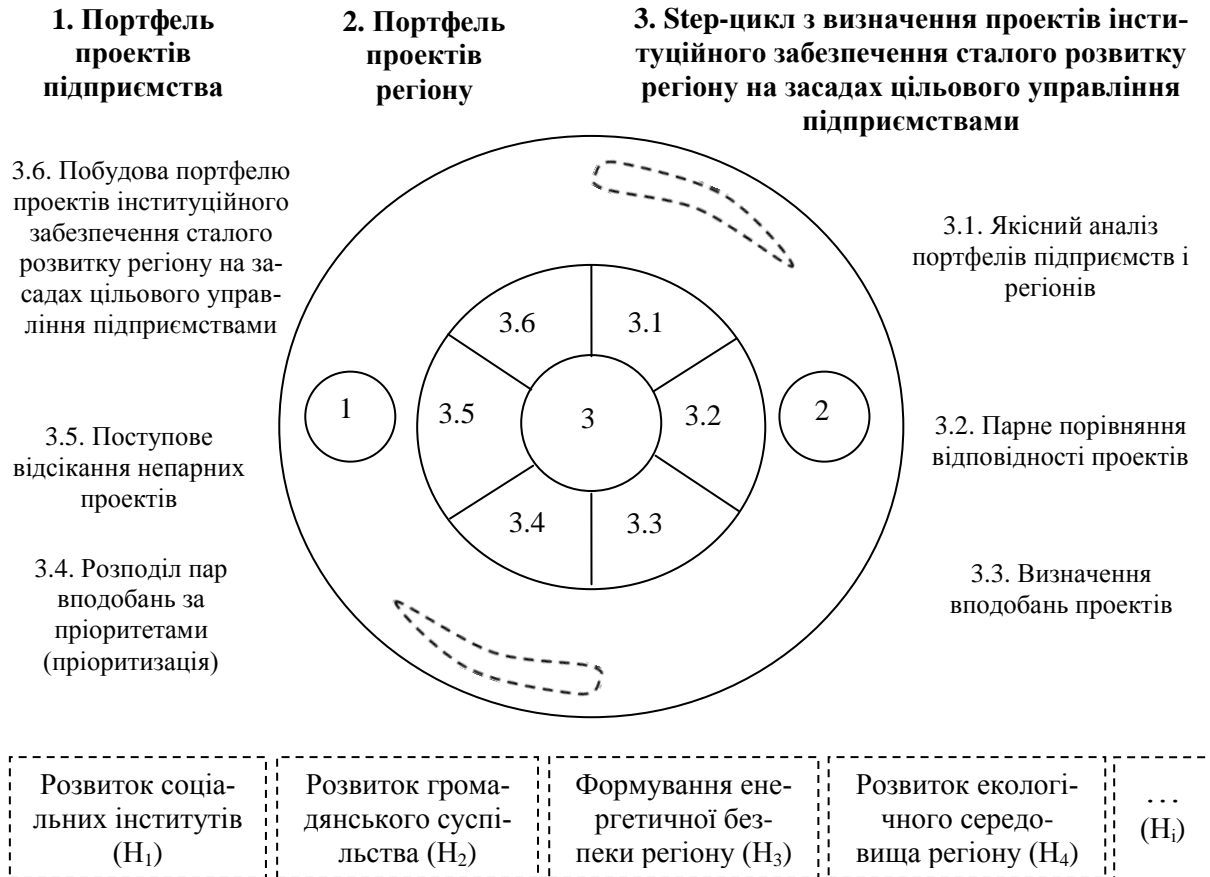

Рис. 4. Пріоритизація та взаємоузгодження проектів підприємств та регіону

Модель Step-циклу формування портфелю проектів інституційного забезпечення наведена на рис. 5. Перевагами удосконаленого способу пріоритизації проектів інституційного забезпечення сталого розвитку регіону на засадах цільового управління підприємствами стала його гнучкість (відносно характеристик проектів) та масштабованість (можливість поширення на проекти різного масштабу), що дало змогу скористатися перевагами управління проектами в інституційному забезпеченні сталого розвитку регіону на засадах цільового управління підприємствами.

Портфель проектів підприємства (регіону) розглядається як детермінована для підприємства (регіону), але у той же час недетермінована для регіону (підприємства), множина проектів у площині цілей підприємства (регіону). Застосування Step-циклу дає змогу отримати портфель проектів інституційного забезпечення у вигляді структурованої множини пар детермінованих проектів, кожна з яких утворена як зіставна (за якістю характеристик та пріоритетами) пара проектів підприємства та регіону.

Пріоритетні цільові напрями інституційного забезпечення сталого розвитку регіону

Рис. 5. Модель Step-циклу формування портфелю проектів інституційного забезпечення сталого розвитку регіону на засадах цільового управління підприємствами

За результатами застосування пріоритизації проектів для підприємств Луганської області в роботі отримано чотири портфелі проектів інституційного забезпечення, кожний із яких відповідає цільовим напрямам інституційного забезпечення сталого розвитку регіону H₁ – H₄ (табл. 6).

Таким чином, застосування пріоритизації та Step-циклу дало змогу сформулювати портфель проектів інституційного забезпечення сталого розвитку регіону на засадах цільового управління підприємствами та зробити узагальнення щодо визначених цільових напрямів. Але впровадження та реалізація отриманих за цільовими напрямками та пріоритетами проектів інституційного забезпечення сталого розвитку регіону на засадах цільового управління підприємствами показали необхідність організації інституційного забезпечення сталого розвитку регіону для забезпечення результативної взаємодії між суб'єктами регіонального розвитку.

Результати пріоритизації проектів портфелю підприємств для інституційного забезпечення сталого розвитку Луганської області

Напрямок Пріоритет	Портфель проектів інституційного забезпечення сталого розвитку регіону на засадах цільового управління підприємствами			
	H ₁	H ₂	H ₃	H ₄
P ₁	Створення рівних умов для груп населення з різними духовними вподобаннями та світоглядом	Створення умов для участі громадських об'єднань та ініціативних груп у мережі партнерів з підприємствами та регіональними органами державної влади	Створення енергетичного альянсу з міжрегіонального співробітництва в галузі енергетичного забезпечення	Створення умов для розвитку екологічної культури населення та навчання безпечному поводженню з відходами
P ₂	Сприяння створенню та функціонуванню організацій та формування спільної свідомості стосовно раціонального використання ресурсів	Сприяння залученню громадськості та представників підприємств до публічних консультацій, розробки програм регіонального розвитку	Сприяння формуванню мережі регіональних партнерів підтримки енергетичної безпеки	Сприяння процесам забезпечення потреб громадськості в оперативній інформації про стан навколишнього середовища
P ₃	Забезпечення функціонування організацій та формування спільної свідомості щодо забезпечення соціальної справедливості та рівності	Забезпечення діяльності щодо підтримки процесів децентралізації та залучення підприємств до інфраструктурних і соціальних проектів	Забезпечення функціонування неформальних консультаційних та інжинірингових майданчиків для сприяння розвитку енергетичної інфраструктури	Забезпечення громадського контролю за забрудненням водних об'єктів
P ₄	Посилення партнерства організацій щодо протидії корупції та формування світогляду нульової толерантності до корупції	Посилення діяльності громадських рад та професійних асоціацій та залучення громадськості до участі у їх діяльності	Розвиток культури раціонального енергоспоживання	Посилення дієвих механізмів громадського контролю та моніторингу над видобутком корисних копалин та використанням земельних ресурсів
P ₅	Популяризація необхідності постійного удосконалення і навчання, поширення неформального навчання, створення дієвих освітніх інститутів	Популяризація концепції соціальної відповідальності як інструменту вирішення місцевих проблем за участю бізнесу	Популяризація альтернативної електроенергетики для суб'єктів різного рівня	Розширення діяльності інститутів громадського контролю за забрудненням природних ландшафтів та лісового господарства
P ₆	Розширення діяльності організацій та свідомості щодо соціальної згуртованості, примирення, толерантності у тому числі стосовно етнічних груп	Впровадження дієвих інструментів поширення інформації у місцевих громадах	Культивування важливості енергетичної безпеки для функціонування та розвитку місцевих громад	Лобіювання збільшення питомої ваги платежів і податків, що надходить до місцевих бюджетів

Розділ 5. Організація інституційного забезпечення сталого розвитку регіону на засадах цільового управління підприємствами. Актуалізація та реалізація проектів, які ідентифіковано за результатами формування портфелю проектів інституційного забезпечення лежить у площині вирішення завдання з розподілу окремих проектів за виконавцями, що є діяльністю організаційною та вирішується у процесі організації інституційного забезпечення сталого розвитку регіону на засадах цільового управління підприємствами. При розподілі окремих проектів за виконавцями виникає проблема щодо співвідношення ресурсів виконавців та їхніх повноважень, необхідність вирішення якої потребувала розробки відповідної процедури розподілу та визначення логічних правил розподілу. Результати аналізу можливих співвідношень ресурсів виконавців (підприємства або регіону) та їх повноважень наведено в табл. 7.

Таблиця 7

Результати аналізу можливих співвідношень ресурсів виконавців та їх повноважень щодо виконання проектів

Підприємство	Ресурси			Повноваження		
	+/-	+	-	+	+	-
Регіон	+/-	-	+	+	-	+
Співвідношення	Паритет (PR)	Домінування (DER)	Домінування (DRR)	Паритет (PA)	Домінування (DEA)	Домінування (DRA)
	за ресурсами			за повноваженнями		

Аналіз можливих співвідношень ресурсів виконавців та їх повноважень щодо виконання проектів дав змогу визначити такі можливі варіанти домінування: регіон домінує над підприємствами; підприємства домінують над регіоном; паритет регіону і підприємств. При цьому визначено, що паритет виконавців за ресурсами може існувати і за їх відсутності в обох виконавців, але ситуація одночасної відсутності повноважень стосовно проектів у обох виконавців є неможливою. Оскільки кожний варіант домінування розрізняється за ознакою домінування (ресурси або повноваження), то було логічно виведено 9 можливих станів рівноваги/домінування (табл. 8). Результати визначення стану рівноваги/домінування при розподілі проектів між виконавцями для портфелю проектів інституційного забезпечення Луганської області наведено в табл. 9.

Таблиця 8

Варіанти рівноваги/домінування між підприємствами та регіоном

Співвідношення за		Назва стану рівноваги / домінування	Кодування рівноваги / домінування
ресурсами	повноваженнями		
PR	PA	Абсолютна рівновага	AE
PR	DEA	Домінування підприємства за повноваженнями	DEA
PR	DRA	Домінування регіону за повноваженнями	DRA
DER	PA	Домінування підприємства за ресурсами	DER
DER	DEA	Абсолютне домінування підприємства	ADE
DER	DRA	Відносне домінування	RD
DRR	PA	Домінування регіону за ресурсами	DRR
DRR	DEA	Відносне домінування	RD
DRR	DRA	Абсолютне домінування регіону	ADR

Результати визначення стану рівноваги/домінування між підприємствами та регіоном (на прикладі Луганської області)

Напрямок Пріоритет	Стани рівноваги/домінування для портфелю проектів інституційного забезпечення Луганської області			
	H ₁	H ₂	H ₃	H ₄
П ₁	ADR	AE	DRA	AE
П ₂	DRA	ADR	ADR	ADR
П ₃	AE	RD	DER	RD
П ₄	ADR	ADE	ADR	RD
П ₅	RD	ADE	AE	RD
П ₆	AE	DRA	AE	RD

Загальним способом розв'язання організаційної проблеми з розподілу проектів портфелю інституційного забезпечення між виконавцями стало застосування логічних правил розподілу. Для тих проектів, стосовно яких співвідношення повноважень та ресурсів виконавців відповідають стану абсолютної рівноваги виконавців, розподіл є паритетним; для стану абсолютного домінування регіону проекти повинні актуалізуватися регіональними органами влади; для абсолютного домінування підприємства актуалізація проектів повністю покладена на підприємство. Такі розподіли є крайніми випадками розподілу проектів портфелю. В роботі обґрунтовано та охарактеризовано всі можливі типи розподілу проектів за станами рівноваги/домінування, показана необхідність впровадження відповідних компенсаційних механізмів, які необхідно застосовувати для забезпечення збалансованості використання ресурсів у реалізації відповідних проектів після розподілу, та визначено типи таких механізмів (табл. 10). На основі аналізу результатів апробації процедури визначення типів розподілу проектів між виконавцями за станами рівноваги/домінування в Луганській області обґрунтована потреба у визначенні компенсаційних механізмів.

Таблиця 10

Результати визначення можливих типів розподілу проектів за станами рівноваги/домінування та відповідних типів компенсаційних механізмів

Стан рівноваги / домінування	Тип розподілу проектів за станами рівноваги/домінування	Типи компенсаційного механізму
AE	Паритетний	Не потрібен
ADE	Абсолютне домінування підприємства	Фінансово-організаційний
ADR	Абсолютне домінування регіону	Фінансово-організаційний
DEA	Домінування підприємства за повноваженнями	Фінансовий
DER	Домінування підприємства за ресурсами	Організаційний
DRA	Домінування регіону за повноваженнями	Фінансовий
DRR	Домінування регіону за ресурсами	Організаційний
RD	Відносне домінування	Фінансово-організаційний

Внаслідок наявності щодо окремих операційних завдань такої ситуації, коли обсяг ресурсів (або повноважень) одного з виконавців (підприємства або регіону) для вирішення операційних завдань не є достатнім (або взагалі відсутній), виникає потреба у використанні ресурсів (або повноважень) іншого співвиконавця, що вимагає певних компенсацій для нього та наявності механізму компенсування. Сто-

совно тих ситуацій, коли виконання операційних завдань пов'язано зі співвідношенням повноважень та ресурсів виконавців, яке не відповідає стану рівноваги, а розподіл виявляється не паритетним (або незбалансованим) розроблено комплекс організаційних та фінансових заходів для підприємств регіону, який полягає в реалізації компенсаційного механізму сталого розвитку, спрямованого на забезпечення збалансованості використання ресурсів та повноважень виконавців у реалізації відповідних проектів портфелю проектів інституційного забезпечення сталого розвитку регіону на засадах цільового управління підприємствами. В роботі охарактеризовано типи компенсаційного механізму та розроблено процедуру вибору типів компенсаційного механізму залежно від станів рівноваги/домінування між підприємствами та регіоном.

Для розробки та впровадження компенсаційного механізму сталого розвитку регіону на засадах цільового управління підприємствами проаналізовано наукові публікації з теорії управління, психології управління та організаційної поведінки, проаналізовано практику співпраці інституцій (громадських організацій, підприємств, наукових та освітніх установ, міжнародних організацій та органів виконавчої влади) у реалізації сумісних регіональних проектів у Луганській області. На основі аналізу визначено базові типи відносин, які можуть виникати при розбалансованості у використанні ресурсів та повноважень виконавців та способи подолання розбалансованості тощо.

Вивчення практики співпраці інституцій у Луганській області показало, що окремі елементи компенсаційного механізму вже використовуються, але носять фрагментарний характер. Втім, неможливо виробити універсальні способи й прийоми компенсування в їх практичній реалізації, а майже кожна технологія компенсування є унікальною відносно конкретної ситуації. Загальна ж технологія впровадження компенсаційного механізму сталого розвитку регіону на засадах цільового управління підприємствами має базуватися на знаходженні хоча б тимчасового компромісу між виконавцями проектів та відповідних компенсацій щодо використання ресурсів та повноважень, що в цілому підтверджується і теоретичною гіпотезою динаміки конфліктних ситуацій, згідно з якою не існує оптимальних рішень, які задовольняють повною мірою потреби всіх зацікавлених сторін, але завжди можна знайти деяке компромісне рішення. На цій основі в роботі отримала подальшого розвитку технологія пошуку стійкого рівноважного стану між підприємством та зацікавленими в сталому розвитку регіону сторонами шляхом визначення відповідних способів: об'єднання ресурсів та розширення повноважень виконавців проектів; взаємного доповнення ресурсами та поглиблення повноважень виконавців; спільного пошуку виконавцями додаткових ресурсів, – що дало змогу отримати додаткові ефекти, які враховано в компенсаційному механізмі сталого розвитку регіону на засадах цільового управління підприємствами.

Питання фінансового забезпечення сталого розвитку виявилось ключовим і в технології пошуку стійкого рівноважного стану між зацікавленими сторонами, що отримало конкретного організаційного виразу в необхідності об'єднання, доповнення та спільного пошуку виконавцями проектів додаткових ресурсів. Це стало основою визначення джерел компенсаційного механізму фінансового типу: компенсації із бюджетів різного рівня; компенсації від підприємств; компенсації від об'єднаних територіальних громад; зовнішні компенсації. Проте, з погляду на зна-

чні фінансові проблеми вітчизняних підприємств та дефіцит бюджетів всіх рівнів нині існують значні обмеження у використанні зазначених джерел та відповідно фінансові обмеження сталою розв'язку.

На основі аналізу механізмів компенсації та сучасних фінансових інструментів у роботі показана роль зовнішніх механізмів компенсації та інструменту іmpact-інвестування. В якості актуального інструменту спільного пошуку ресурсів для досягнення стійкого рівноважного стану між зацікавленими сторонами регіонального розвитку та одного з елементів компенсаційного механізму сталою розв'язку регіону на засадах цільового управління підприємствами іmpact-інвестування отримало в роботі подальший розвиток. Іmpact-інвестування обґрунтовано в роботі як сучасний та перспективний інструмент докапіталізації ресурсів регіонів та розвитку спільних цінностей у регіоні. На відміну від поширеного у практиці інвестиційної діяльності напряму іncome-інвестування (пряме інвестування в активи для отримання прибутку), іmpact-інвестування орієнтоване на забезпечення умов для змін у регіоні, що значно поширює сферу використання такого типу інвестування за межі звичайного інвестиційного процесу та робить іmpact-інвестування дієвим інструментом впливу та перетворень в інституційному середовищі.

Приєднання підприємств регіону, громад та регіональних органів влади за підтримки міжнародних організацій до ініціативи спільної цінності та іmpact-інвестування є в сучасних умовах необхідним елементом спільного пошуку ресурсів для досягнення стійкого рівноважного стану між зацікавленими сторонами регіонального розвитку. Використання концепції іmpact-інвестування на практиці створює відповідне організаційне підґрунтя для докапіталізації ресурсів регіону, пошуку стійкого рівноважного стану між зацікавленими сторонами регіонального розвитку та в цілому сприяє організації інституційного забезпечення сталою розв'язку регіонів на засадах цільового управління підприємствами.

Обґрунтування компенсаційного механізму та технології пошуку стійкого рівноважного стану між зацікавленими сторонами дало змогу визначити ключові напрями організаційної підтримки взаємодії інститутів для сталою розв'язку та впровадження міжнародних проектів зі сталою розв'язку в регіонах України. На основі апробації розроблених компенсаційних механізмів та технології пошуку стійкого рівноважного стану, яка здійснювалася в Луганській області протягом 2015-2017 рр., визначено напрями організації взаємодії ключових формальних інститутів для сталою розв'язку регіону (установ освіти, науки, органів влади, бізнесу, міжнародних організацій, громадськості). Ключову роль в апробації зазначених розробок відіграє діяльність Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля (далі СНУ ім. В. Даля) за рахунок розширення та поглиблення повноважень університету в регіоні шляхом залучення співробітників до громадської та міжнародної діяльності, що отримало інституційне оформлення у створенні Ресурсного центру зі сталою розв'язку та ГО "Фундація "Простір". Спільна діяльність СНУ ім. В. Даля, створених та функціонуючих за участю автора дослідження інституцій ґрунтується на поєднанні освітньої, наукової, міжнародної та громадської діяльності співробітників, що дало змогу протягом 2015-2017 рр. організувати й провести більше 100 заходів, спрямованих на інституційне забезпечення сталою розв'язку Луганської області.

Одним із напрямів апробації розробок дисертації та спільної діяльності СНУ ім. В. Даля, Ресурсного центру зі сталого розвитку і ГО "Фундація "Простір" стала експертна участь в актуалізації та оновленні стратегії розвитку Луганської області до 2020 року, розробці оперативного плану реалізації стратегії, робота з позиціонування та покращення іміджу Луганської області, яку започатковано у 2017 році. За результатами впровадження рекомендацій дисертаційної роботи оновлена стратегія розвитку Луганської області стала за своїм типом стратегією сталого розвитку, до її розробки було широко залучено експертне середовище та в стратегії було закладено напрями організаційної підтримки інституційного забезпечення сталого розвитку регіону.

Важливим напрямом апробації заходів з організаційної підтримки інституційного забезпечення сталого розвитку та спільної діяльності СНУ ім. В. Даля, Ресурсного центру зі сталого розвитку і ГО "Фундація "Простір" стала співпраця з міжнародними організаціями (зокрема ПРООН та USAID), які продовжують відігравати значну роль у розвитку Луганської області. Співпраця з міжнародними організаціями в цілому сприяла актуалізації та впровадженню розробленого компенсаційного механізму у вигляді нових форм організації спільного пошуку виконавцями проектів додаткових ресурсів для сталого розвитку Луганської області й університету.

Таким чином, отримані в дисертації наукові та практичні результати щодо інституціоналізації сталого розвитку регіону, ідентифікації пріоритетних напрямів та організації інституційного забезпечення сталого розвитку регіону на засадах цільового управління підприємствами поряд з їх впровадженням у діяльність організацій та підприємств стали важливим кроком в організації взаємодії інститутів для сталого розвитку регіонів України.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі за результатами проведеного дослідження сформовано теоретико-методологічні основи та розроблено практичні рекомендації щодо інституційного забезпечення сталого розвитку регіону на засадах цільового управління підприємствами. Основні висновки та результати дослідження зводяться до такого.

1. Проведений аналіз об'єктивних передумов трансформації економічних систем різного рівня відповідно до концепції сталого розвитку дав змогу уточнити процес трансформації економічної системи відповідно до концепції сталого розвитку. Визначення особливостей перебігу економічних процесів за змістом та рівнями економічної системи на всіх фазах відтворювального циклу в контексті сталого розвитку дало змогу визначити проблематику використання концепції сталого розвитку в управлінні регіоном та необхідність адаптації систем управління підприємствами до умов та цілей сталого розвитку регіону.

2. На основі аналізу проблематики використання концепції сталого розвитку в управлінні економічними системами різного рівня в роботі вперше обґрунтовано теоретичний концепт зворотного переключення технологій управління економічною системою на регіональному та мікроекономічному рівні, який подано як комплексний принцип механізму збереження існуючих позитивних властивостей економічної системи та розвитку нових властивостей системи управління підпри-

емством та регіоном.

3. Виділення ключових теорій, перетин яких утворює концепції цільового управління підприємствами й сталого розвитку дало змогу відібрати методологічні концепції для обґрунтування сталого розвитку регіону на засадах цільового управління підприємствами, поглибити ступінь теоретизації сталого розвитку та збільшити рівень обґрунтованості теоретичних розробок і у такий спосіб уточнити методологічне підґрунтя сталого розвитку регіону на засадах цільового управління підприємствами.

4. Визначення аналітичних засад сталого розвитку регіону на засадах цільового управління підприємствами сприяло удосконаленню аналітичного інструментарію статистики регіонів. Використання багатовимірною структурно-динамічного та матричного аналізу сталого розвитку регіонів та додавання процедур переходу до статистичних груп регіонів за складовими сталого розвитку дали змогу виявити зміни позицій регіонів та отримати наочне представлення наповнення атрибутивних груп за рівнем сталого розвитку регіонів.

5. Визначення відповідності цільового управління підприємствами концепції сталого розвитку регіону дало можливість уточнити процес цілепокладання на підприємстві шляхом врахування цілей сталого розвитку регіону при розробці та реалізації множини цілей підприємства, що сприяло сталому розвитку регіону на основі побудови партнерських відносин між підприємствами регіону та іншими суб'єктами регіонального розвитку.

6. За результатами ідентифікації цільових напрямів інституційного забезпечення сталого розвитку регіону встановлена значущість інституційного чинника для його розвитку. На цій основі інституційне забезпечення сталого розвитку регіону на засадах цільового управління підприємствами розглядається як спільна діяльність інститутів регіону, спрямована на створення інституційних умов, що реалізується на основі побудови партнерських відносин між суб'єктами регіонального розвитку, налагодження системи комунікацій між ними та забезпечення узгодженості їхньої діяльності на основі спільних цінностей.

7. Результати аналізу ознак та характеристик інституційного забезпечення сталого розвитку регіону та сучасних тенденцій інституціоналізації в Україні використано при актуалізації змісту інституціоналізації сталого розвитку в цільовому управлінні підприємствами та уточненні змісту процесу інституціоналізації сталого розвитку та розподілу повноважень і відповідальності на національному та регіональному рівнях управління, що сприятиме створенню інституційних умов для сталого розвитку регіону на засадах цільового управління підприємствами.

8. Проведений аналіз поглядів на співвідношення приватних і суспільних цілей у контексті сталого розвитку регіону дав змогу визначити на рівні регіонального управління основні теоретичні напрями з пошуку розумного співвідношення цілей підприємств і цілей сталого розвитку регіону, що стало основою організації інституційного забезпечення сталого розвитку регіону на засадах цільового управління підприємствами.

9. Використання розроблених підходів до ідентифікації пріоритетних напрямів інституційного забезпечення сталого розвитку регіону сприяло удосконаленню способу пріоритизації проектів портфелю підприємств для інституційного забезпечення сталого розвитку регіону. Реалізація практики управління проектами

відносно досліджуваної предметної області потребувала подальшого розвитку процесу управління проектами шляхом його використання при визначенні портфелю проектів підприємства. Використання удосконаленого підходу до визначення проектів підприємства, які спрямовані на інституційне забезпечення сталого розвитку регіону, на основі застосування моделі Step-циклу дало змогу визначити цільові характеристики проектів портфелю інституційного забезпечення сталого розвитку регіону та їх масштабованість на рівні регіонального розвитку.

10. Виявлення проблеми співвідношення ресурсів виконавців та їхніх повноважень при розподілі окремих проектів портфелю інституційного забезпечення сприяло визначенню варіантів домінування суб'єктів регіонального розвитку, що стало основою логічного виведення можливих станів рівноваги/домінування між підприємством та регіоном стосовно ресурсів та повноважень у виконанні окремих проектів портфелю інституційного забезпечення сталого розвитку регіону на засадах цільового управління підприємствами.

11. Ідентифікація станів рівноваги/домінування при розподілі проектів між виконавцями для портфелю проектів інституційного забезпечення використана при удосконаленні процедури розподілу проектів портфелю підприємства між виконавцями шляхом застосування логічних правил розподілу, що стало основою обґрунтування всіх можливих типів розподілу проектів за станами рівноваги/домінування та визначення необхідності впровадження відповідних компенсаційних механізмів забезпечення збалансованості використання підприємством ресурсів у реалізації відповідних проектів.

12. За результатами обґрунтування базових типів відносин, які можуть виникати при розбалансованості у використанні ресурсів та повноважень виконавців отримала подальший розвиток технологія пошуку стійкого рівноважного стану між підприємствами та іншими суб'єктами регіонального розвитку та вперше розроблено комплекс організаційних та фінансових заходів для підприємств регіону, який полягає в реалізації компенсаційного механізму сталого розвитку, застосування якого дає змогу отримати додаткові ефекти.

13. На основі визначення типів компенсаційного механізму сталого розвитку регіону на засадах цільового управління підприємствами отримало подальший розвиток застосування іmpact-інвестування як елемента компенсаційного механізму сталого розвитку регіону на засадах цільового управління підприємствами та інструменту докапіталізації ресурсів і розвитку спільних цінностей в регіоні, що сприяло спільному пошуку ресурсів для досягнення стійкого рівноважного стану між суб'єктами регіонального розвитку.

14. Розробка та апробація заходів з організації інституційного забезпечення сталого розвитку регіону на засадах цільового управління підприємствами показала дієвість запропонованих механізмів інституційного забезпечення сталого розвитку регіону на засадах цільового управління підприємствами.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

Монографії:

1. Семененко І. М. Забезпечення сталого розвитку регіону: інституційні засади та трансформація цільового управління підприємствами : монографія / І. М. Семененко // Северодонецьк: СНУ ім. В. Даля, 2017. — 370 с.

2. Семененко І. М. Управління конкурентоспроможністю підприємства: збільшення вартості підприємства, управління за цілями, стратегічна координація / І. М. Семененко, Р. А. Галгаш, Я. В. Бурко. — В кн.: Теоретичні та прикладні аспекти підвищення конкурентоспроможності підприємств : [колективна монографія]. — у 4 т. — Т. 2. / [За заг. ред. О. А. Паршиной]. — Дніпропетровськ: Герда, 2013. — С. 75–91.

Особистий внесок: обґрунтовано спосіб ідентифікації цілей діяльності підприємства та аналізу критеріїв досягнення цілей груп інтересів.

3. Семененко І. М. Дослідження концепції сталого розвитку у межах системного підходу / І. М. Семененко. — В кн.: Фінансовий механізм забезпечення сталого розвитку соціально-економічних систем : [колективна монографія] / [За заг. ред. д.е.н. Л. І. Антошкіної, д.е.н. С. А. Навроцького]. — Бердянськ: Видавець Ткачук О. В., 2016. — С. 7–12.

Статті у наукових фахових виданнях:

4. Семененко І. М. Проблеми переходу України на шлях до стійкого розвитку / І. М. Семененко // Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. — 2011. — № 10 (164). Ч. I. — С. 172–175.

5. Семененко І. М. Цілі та соціальна ефективність некомерційної господарської діяльності / І. М. Семененко, Р. А. Галгаш // Прометей: Регіональний зб. наук. праць з економіки. — Вип. 2 (35). — Донецьк: ТОВ "Юго-Восток, Лтд", 2011. — С. 35–39.

Особистий внесок: визначено роль розвитку громадянського суспільства як цільового напрямку інституційного забезпечення сталого розвитку.

6. Семененко І. М. Теоретичні передумови ідентифікації цілей діяльності підприємства / І. М. Семененко // Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. — 2011. — № 8 (162). Ч. 1. — С. 218–221.

7. Семененко І. М. Ідентифікація цілей діяльності підприємства відповідно до концептуальних підходів щодо його функціонування / І. М. Семененко // Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. — 2011. — № 4 (44). — С. 192–196.

8. Семененко І. М. Визначення релевантності між цілями діяльності підприємств та цілями концепції сталого розвитку світового господарства / І. М. Семененко, Ю. Ю. Кононова // Економічні науки: зб. наук. праць Буковинського університету. — Вип. 8. — Чернівці: Книги – XXI, 2012. — С. 162–171.

Особистий внесок: обґрунтовано характеристику релевантності між цілями діяльності підприємств та цілями сталого розвитку.

9. Семененко І. М. Використання цільового підходу до діагностики в управлінні підприємством / І. М. Семененко // Маркетинг і менеджмент інновацій. Науковий журнал Сумського державного університету. — 2012. — № 1. — С. 174–179.

10. Семененко І. М. Аналіз критеріїв досягнення цілей груп інтересів / І. М. Семененко, Р. А. Галгаш // Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. — 2012. — № 15 (186). Ч. 1. — С. 157–162.

Особистий внесок: проаналізовано переваги і недоліки методів багатокритеріальної оптимізації щодо цілей груп інтересів.

11. Семененко І. М. Цільове управління: ідентифікація цільового ринку з аутсорсингу бухгалтерських, кадрових та інформаційних послуг для підприємств регіону / І. М. Семененко, Т. В. Васильківська // Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. — 2012. — № 16 (187). Ч. 1. — С. 203–208.

Особистий внесок: здійснено ідентифікацію цільового ринку з аутсорсингу бухгалтерських, кадрових та інформаційних послуг у межах цільового управління підприємствами регіону.

12. Semenenko I. The goal-oriented organizational structure of the franchising system management / I. Semenenko // Економіка розвитку. — 2012. — № 2 (62). — С. 10–13.

13. Семененко І. М. Аналіз цілей діяльності підприємств в контексті регіонального розвитку / І. М. Семененко, Р. А. Галгаш // Маркетинг: теорія і практика: зб. наук. праць Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. — Вип. 19. — Луганськ: СХУ ім. В. Даля, 2013. — С. 169–173.

Особистий внесок: виявлено суперечність між цілями підприємств і цілями регіонального розвитку відносно інтересів держави, населення і власників підприємств регіону.

14. Семененко І. М. Об'єктивні передумови змін у процесі цілепокладання на підприємстві в умовах сталого розвитку / І. М. Семененко // Вісник економіки транспорту і промисловості : зб. наук.-практ. статей Української державної академії залізничного транспорту. — Вип. 43. — Харків: УкрДАЗТ, 2013. — С. 181–185.

15. Семененко І. М. Застосування інструментарію теорії систем в аналізі сталого розвитку підприємства / І. М. Семененко // Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. — 2013. — № 12 (201). — С. 147–151.

16. Семененко І. М. Сталій розвиток регіону: цілі підприємств та їх взаємодія із стейкхолдерами / І. М. Семененко // Ефективна економіка. — 2014. — № 12 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5829>

17. Семененко І. М. Теоретична конструкція концепції сталого розвитку підприємства / І. М. Семененко // Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. — 2015. — № 4 (221). — С. 232–236.

18. Semenenko I. Theoretical ground of sustainable development concept / I. Semenenko // Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. — 2015. — № 6 (223). — С. 164–168.

19. Семененко І. М. Цільове управління підприємствами: концепція соціальної відповідальності задля сталого розвитку регіону / І. М. Семененко // Ефективна економіка. — 2015. — № 12 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5826>

20. Семененко І. М. Енергозабезпечення регіонів України в контексті сталого розвитку / І. М. Семененко, Р. А. Галгаш, Я. В. Бурко // Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. — 2016. — № 6 (230). — С. 124–134.

Особистий внесок: визначено засади енергетичної безпеки регіону як цільового напрямку забезпечення його сталого розвитку.

21. Семененко І. М. Зміни у цілях діяльності підприємств регіону під впливом концепції сталого розвитку / І. М. Семененко // Соціально-економічний розвиток регіонів в контексті міжнародної інтеграції. — 2016. — № 23 (12). — С. 30–33.

22. Семененко І. М. Проблеми ринку праці Східного регіону України та його сталый розвиток / І. М. Семененко, О. О. Хандій // Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. — 2017. — № 2 (232). — С. 126–132.

Особистий внесок: визначено передумови розвитку ринку праці для забезпечення сталого розвитку Луганської та Донецької областей.

23. Семененко І. М. Цільове управління підприємствами задля сталого розвитку регіону: питання інституційного забезпечення / І. Р. Бузько, І. М. Семененко // Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. — 2017. — № 6 (236). — С. 37–44.

Особистий внесок: визначено роль інститутів у цільовому управлінні підприємствами задля сталого розвитку регіону.

24. Семененко І. М. Інституційне забезпечення сталого розвитку регіону: цілі міжнародних організацій / І. М. Семененко // Проблеми та перспективи забезпечення стабільного соціально-економічного розвитку : зб. наук. праць Донецького державного університету управління: Серія "Економіка". — Т. XVIII. Вип. 303. — Маріуполь, ДонДУУ, 2017. — С. 184–191.

25. Семененко І. М. Економіко-екологічний аспект сталого розвитку / І. М. Семененко // Соціально-економічний розвиток регіонів в контексті міжнародної інтеграції. — 2017. — № 24 (13). — С. 72–75.

26. Семененко І. М. Стратегія розвитку Луганської області: процес планування та орієнтація на сталий розвиток / І. М. Семененко // Соціально-економічний розвиток регіонів в контексті міжнародної інтеграції. — 2017. — № 25 (14). — С. 20–24.

27. Семененко І. М. Використання концепції сталого розвитку в цільовому управлінні економічними системами різного рівня / І. М. Семененко // Соціально-економічний розвиток регіонів в контексті міжнародної інтеграції. — 2017. — № 26 (15). — С. 119–123.

Статті у міжнародних наукових виданнях та виданнях України, що включені до міжнародних наукометричних баз:

28. Семененко І. М. Управление предприятием: целеполагание и координация / І. М. Семененко, Р. А. Галгаш // Организатор производства. — 2013. — № 1. — С. 41–44.

Особистий внесок: визначено підхід до врахування цілей груп інтересів для підвищення результативності управління підприємством.

29. Семененко І. М. Цели деятельности предприятия с позиции социальной ответственности / І. М. Семененко // Вестник Полоцкого государственного университета. Серия D. Экономические и юридические науки. — 2013. — № 13. — С. 62–66.

30. Semenenko I. Role of religion as a social institution in sustainable development: view from Ukraine / I. Semenenko, R. Galgash // Problemy Ekorozwoju – Problems of Sustainable Development. — 2014. — Vol. 9. No 2. — P. 65–72.

Особистий внесок: визначено роль соціальних інститутів у забезпеченні сталого розвитку регіонів України.

31. Semenenko I. Energy security of Ukraine in the context of its sustainable development / I. Semenenko // Equilibrium. Quarterly Journal of Economics and Economic Policy. — 2016. — Vol. 11. Issue 3. — P. 537–555.

32. Semenenko I. Updating strategy of Luhansk region development: changes and challenges in consequence of the armed conflict and occupation / I. Semenenko // Regional Policy and Regional Development: Euro-Atlantic Support to Eastern Partnership Countries. Post Warsaw Euro-Atlantic Summer Academy Publication. — Warsaw: College of Europe Natolin Campus, 2016. — P. 41–48.

33. Семененко І. М. Концепція сталого розвитку: соціально-економічний аспект / І. М. Семененко // Економіка. Фінанси. Право. — 2017. — № 5/1. — С. 57–59.

34. Семененко І. М. Актуалізація стратегії розвитку Луганської області: відповідність цілям сталого розвитку та державній стратегії сталого розвитку / І. М. Семененко // Економіка. Фінанси. Право. — 2017. — № 8/3. — С. 21–23.

35. Семененко І. М. Діяльність ООН задля сталого розвитку Луганської області / І. М. Семененко // Економіка. Фінанси. Право. — 2017. — № 9. — С. 4–6.

Друковані матеріали наукових конференцій:

36. Семененко І. М. Аналіз транскордонного співробітництва підприємств Луганської області / І. М. Семененко // Транскордонне співробітництво як важлива складова Євроінтеграційних процесів України: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 6-7 трав. 2010 р. — Чернівці: ЧТЕІ КНТЕУ, 2010. — С. 197–200.

37. Семененко І. М. Соціальна орієнтація як елемент стійкого розвитку підприємства / І. М. Семененко // Актуальні проблеми інформаційних технологій, економіки та права: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 23-24 лют. 2011 р. — Чернівці: ПВНЗ "Буковинський університет", 2011. — С. 252–253.

38. Семененко І. М. Визначення напрямів дослідження діяльності некомерційних організацій у просторовому виміру з урахуванням економіко-правових умов / І. М. Семененко // Формування мереж прикордонного співробітництва України: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 12-13 трав. 2011 р. — Чернівці: ЧТЕІ КНТЕУ, 2011. — С. 443–445.

39. Семененко І. М. Зіставлення концепцій "стійкого розвитку" та "людського розвитку" / І. М. Семененко // Міжнародна стратегія економічного розвитку регіону: матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф., 18-20 трав. 2011 р. — Суми: Сумський державний університет, 2011. — С. 182–183.

40. Семененко І. М. Підходи до побудови ієрархії цілей підприємства / І. М. Семененко // Aktualni vymozenosti vedy – 2011: materialy VII Mezinar. vedecko-prakt. konf., 27 cervna – 05 cervencu 2011 r. — Praha: Education and Science, 2011. — S. 25–26.

41. Семененко І. М. Передумови використання мотиваційного напрямку теорії goal-setting на організаційному рівні підприємств / І. М. Семененко // Nauka i inowacja – 2011: materialy VII Miedzynarodowej nauk.-prakt. konf., 07-15 pazdziernika 2011 r. — Przemysl: Nauka i studia, 2011. — S. 26–28. —

42. Семененко І. М. Социальные цели как основа потенциала устойчивого развития / И. М. Семененко // Конкурентный потенциал региона: оценка и эффективность использования : сб. статей Междунар. науч.-практ. конф., 10-12 нояб. 2011 г. — Абакан: Изд-во ФГБОУ ВПО "Хакасский государственный университет им. Н.Ф. Катанова", 2011. — С. 208–209.

43. Семененко І. М. Наявність системи цілей як умова стійкої діяльності підприємства / І. М. Семененко // Achievements of high school: матеріали за VII Междунар. науч. практ. конф., 17-25 november 2011 г., Т. 8. — Икономики. — София: "Бял ГРАД-БГ" ООД, 2011. — С. 36–38.

44. Семененко І. М. Координація управління діяльністю підприємства за цілями / І. М. Семененко, Р. А. Галгаш // Інформаційні технології, економіка та право: стан та перспективи розвитку (ІТЕП-2012) : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 28-31 бер. 2012 р. — Ч. 2. — Чернівці: Книги – XXI, 2012. — С. 43–44.

Особистий внесок: визначено роль цільового управління підприємством у гармонізації відносин між групами інтересів регіону.

45. Семененко И. М. Концепция корпоративной социальной ответственности и цели деятельности предприятия / И. М. Семененко, Ю. Ю. Кононова, В. А. Петина // Dny vedy – 2012: materialy VIII Mezinar. vedecko-prakt. konf., 27 brezen – 05 dubna 2012 r. — Praha: Education and Science, 2012. — S. 13–15.

Особистий внесок: визначено вплив концепції корпоративної соціальної відповідальності на цілі діяльності підприємства.

46. Семененко И. М. Целеполагание в управлении конкурентоспособным потенциалом предприятий региона / И. М. Семененко, Р. А. Галгаш // Конкурентный потенциал региона: оценка и эффективность использования : сб. статей Междунар. науч.-практ. конф., 1-3 нояб. 2012 г. — Абакан: Изд-во ФГБОУ ВПО "Хакасский государственный университет им. Н.Ф. Катанова", 2012. — С. 162–163.

Особистий внесок: визначено роль цілепокладання як складової управління конкурентоспроможним потенціалом підприємств регіону.

47. Семененко И. М. Цілі діяльності підприємств з урахуванням концепції сталого розвитку / И. М. Семененко // Відповідальна економіка. — 2012. — Вип. 4. — С. 209–212. : Функціонування організаційних механізмів операційної діяльності : матеріали Міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф., 1 лист.-12 груд. 2012 р. — Луганськ: Віртуальна реальність, 2012. — С. 209–211.

48. Семененко И. М. Цели деятельности предприятия в контексте регионального развития / И. М. Семененко // Проблемы и пути социально-экономического развития: город, регион, страна, мир : материалы III Междунар. науч.-практ. конф., 28 дек. 2012 г. — СПб.: ЛГУ им. А.С. Пушкина, 2013. — С. 166–171.

49. Семененко И. М. Корисність як критерій досягнення цілей діяльності підприємства / И. М. Семененко // Інформаційні технології, економіка та право: стан та перспективи розвитку (ІТЕП-2013) : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 3-5 квіт. 2013 р. — Чернівці: Книги – XXI, 2013. — С. 253–254.

50. Семененко И. М. Объективные предпосылки изменений в процессе целеполагания на предприятиях региона в условиях устойчивого развития / И. М. Семененко, Р. А. Галгаш // Эффективность функционирования и развития региона как социально-экономической системы: модернизация подходов, методов, инструментов управления : материалы Междунар. заоч. науч.-практ. конф., 2013 г. — Пермь: Зап.-Урал. ин-т экономики и права, 2013. — С. 295–303.

Особистий внесок: визначено об'єктивні передумови змін у процесах цілепокладання на підприємствах регіону з урахуванням положень концепції сталого розвитку.

51. Семененко И. М. Міждисциплінарний характер концепції сталого розвитку підприємства / И. М. Семененко // Aktualne problemy nowoczesnych nauk – 2013 : Materialy IX miedzynarodowej nauk.-prakt. konf., 07-15 czerwca 2013 r. — Przemysl: Nauka i studia, 2013. — S. 27–28.

52. Семененко И. М. Теоретичні передумови цілепокладання в умовах сталого розвитку / И. М. Семененко, Р. А. Галгаш, М. А. Арешко // Економіка і фінанси: теорія та практика : матеріали I Міжнар. наук.-практ. конф., 26-28 верес. 2013 р. — Луганськ-Феодосія: Вид-во "Ноулідж", 2013. — С. 156–158.

Особистий внесок: узагальнено теоретичні передумови змін у цілепокладанні на підприємстві в умовах сталого розвитку.

53. Семененко И. М. Продвижение практик ответственного бизнеса через соци-

альные медиа / И. М. Семененко // Информационное общество : технологии, человек, бизнес : материалы Междунар. заоч. науч.-практ. конф., 2013 г. — Пермь: Зап.-Урал. ин-т экономики и права, 2013. — С. 246–251.

54. Семененко І. М. Передумови аналізу сталого розвитку на основі системного підходу / І. М. Семененко // Менеджмент: розвиток, теорія та практика : матеріали Інтернет-конф., 15 лист.–15 груд. 2013 р. — Луганськ [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://thesis.at.ua/publ/15_11_15_12_2013_r_menedzhment_rozvitok_teorija_ta_praktika/semenenko_i_m_peredumovi_analizu_stalogo_rozvitku_na_osnovi_sistemnogo_pidkhodu/9-1-0-275

55. Семененко І. М. Роль соціальних інститутів у забезпеченні сталого розвитку / І. М. Семененко, Р. А. Галгаш // Проблеми глобалізації та моделі сталого розвитку економіки : матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф., 26-28 бер. 2014 р. — Луганськ: СНУ ім. В. Даля, 2014. — С. 36–39.

Особистий внесок: визначено роль соціальних інститутів у забезпеченні сталого розвитку регіону.

56. Семененко І. М. Конфлікт цілей концепції сталого розвитку та цінностей суспільства споживання / І. М. Семененко, Р. А. Галгаш // Актуальні питання теорії та практики менеджменту : матеріали V Міжнар. наук.-практ. конф., 20 бер. 2014 р. — Луганськ: СНУ ім. В. Даля, 2014. — С. 232–233.

Особистий внесок: ідентифіковано конфлікт між цінностями суспільства споживання і цілями концепції сталого розвитку.

57. Семененко І. М. Типи взаємодій складових сталого розвитку підприємства / І. М. Семененко, Р. А. Галгаш, Я. В. Бурко // Економіка підприємства: сучасні проблеми теорії та практики : матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф., 18 верес. 2015 р. — Одеса: Атлант, 2015. — С. 197–199.

Особистий внесок: проаналізовано різні типи взаємодій складових сталого розвитку підприємства.

58. Семененко І. М. Проблема багатокритеріальності в оцінюванні сталого розвитку підприємства / І. М. Семененко, Р. А. Галгаш // Модернізація фінансово-кредитної системи: досвід та перспективи : тези доповідей II Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф., 27-29 квіт. 2015 р. — Северодонецьк: СНУ ім. В. Даля, 2015. — С. 150–151.

Особистий внесок: сформульовано проблему багатокритеріальності в оцінюванні сталого розвитку підприємства.

59. Семененко І. М. Організаційні форми реалізації концепції сталого розвитку: мережа вищих навчальних закладів та ресурсні центри зі сталого розвитку / І. М. Семененко // Технологія-2016 : матеріали Міжнар. наук.-техн. конф., 22-23 квіт. 2016 р., м. Северодонецьк. — Ч. II / [укл. : Тарасов В.Ю.]. — Северодонецьк : Східноукр. нац. ун-т ім. В. Даля, 2016. — С. 233–234.

60. Семененко І. М. Відновлення виробничої діяльності Лисичанського НПЗ як фактор сталого розвитку Луганщини / І. М. Семененко, П. В. Пригородов // Стратегії сталого розвитку: на шляху до сильнішої громади : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., 21 жовт. 2016 р., м. Северодонецьк. — Северодонецьк : вид-во Східноукр. нац. ун-ту ім. В. Даля, 2016. — С. 72–73.

Особистий внесок: запропоновано заходи щодо відновлення виробничої діяльності підприємства для забезпечення сталого розвитку регіону.

61. Семененко І. М. Напрями розвитку соціального підприємництва в Луганській області / І. М. Семененко // Проблеми та перспективи розвитку підприємництва : матеріали Х Міжнар. наук.-практ. конф., 25 лист. 2016 р. . — Харків: ХНАДУ, 2016. — Т. 2. — С. 130–131.

62. Семененко І. М. Роль соціальних інститутів у забезпеченні сталого розвитку соціально-економічних систем / І. М. Семененко, М. М. Семененко // Управління економічними процесами: сучасні реалії і виклики : Міжнар. наук.-практ. конф.: тези доповід., 22-23 бер. 2017 р. — Мукачево: Мукачівський державний університет, 2017. — С. 226–228.

Особистий внесок: визначено функції соціальних інститутів для забезпечення сталого розвитку регіону.

63. Семененко І. М. Вплив внутрішньої міграції в Україні на стан досягнення цілі сталого розвитку "гендерна рівність" / І. М. Семененко // Соціально-психологічні проблеми гендерної стратифікації суспільства : матеріали XIII наук.-практ. конф., 24-25 бер. 2017 р. — Сєверодонецьк: вид-во СНУ ім. В. Даля, 2017. — С. 216–218.

64. Semenenko I. Crisis in the East of Ukraine: end or beginning of regional labour market development? / I. Semenenko, O. Khandii // Applied Economics : Contemporary Issues in Economy : Proceedings of the 9th International Conference, 22-23 June 2017. — Torun: Institute of Economic Research, 2017. — P. 512–520.

Особистий внесок: проаналізовано досвід діяльності міжнародних організацій у забезпеченні сталого розвитку східних регіонів України.

65. Семененко І. М. Соціальна відповідальність підприємств: постановка цілей і узгодженість з концепцією сталого розвитку / І. М. Семененко // Актуальні проблеми науково-промислового комплексу регіонів : матеріали III Всеукр. наук.-практ. конф., 18-24 квіт. 2017 р. — Х.: Мачулін, 2017. — С. 146–147.

66. Семененко І. М. Інформаційна складова сталого розвитку місцевих громад / І. М. Семененко // Обліково-аналітичне забезпечення розвитку місцевих громад : Міжнар. наук.-практ. конф., 27 квіт. 2017 р.: тези доповід. — Сєверодонецьк: ПП "Поліграф-Сервіс", 2017. — С. 14–16.

67. Semenenko I. Reconciliation of institutional economy's branches for purposes of social evolution of science and sustainable development of humanity / I. Semenenko, P. Krivulia // Університетська наука. Проблеми міжнародної інтеграції : Міжнар. наук.-практ. конф., 3-5 трав. 2017 р.: тези доповід. — Сєверодонецьк: вид-во СНУ ім. В. Даля, 2017. — С. 80–81.

Особистий внесок: визначено інституційні засади забезпечення сталого розвитку регіону.

68. Семененко І. М. Сталий розвиток на засадах стратегічної координації взаємодії регіональних інституцій / І. М. Семененко, Р. А. Галгаш // Перспективи розвитку наукових досліджень у контексті глобалізаційних змін: освіта, політика, економіка, міжкультурна комунікація : матеріали I Міжнар. наук.-практ. конф., 26-27 трав. 2017 р. — Сєверодонецьк: вид-во СНУ ім. В. Даля, 2017. — С. 93–95.

Особистий внесок: визначено напрями взаємодії регіональних інституцій як основи забезпечення сталого розвитку регіону.

69. Семененко І. М. Орієнтація на концепцію сталого розвитку задля вирішення глобальних проблем / І. М. Семененко // Правові засоби забезпечення та захисту прав людини: вітчизняний та зарубіжний досвід : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф.,

13-14 квіт. 2017 р. — Северодонецьк: вид-во СНУ ім. В. Даля, 2017. — С. 71–74.

70. Семененко І. М. Проблеми сталого розвитку об'єднаних територіальних громад в Луганській області / І. М. Семененко // Децентралізація публічного адміністрування в умовах інтеграції України до Європейської спільноти: проблеми та перспективи : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 6-7 жовт. 2017 р. — Северодонецьк: вид-во СНУ ім. В. Даля, 2017. — С. 129–131.

АНОТАЦІЯ

Семененко І. М. Інституційне забезпечення сталого розвитку регіону на засадах цільового управління підприємствами. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальностями 08.00.04 – Економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності) та 08.00.05 – Розвиток продуктивних сил і регіональна економіка. – Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля Міністерства освіти і науки України, Северодонецьк, 2018.

Уточнено процес трансформації економічної системи відповідно до концепції сталого розвитку та обґрунтовано теоретичний концепт зворотного переключення технологій управління економічною системою на регіональному та мікроекономічному рівні. Уточнено методологічне підґрунтя сталого розвитку регіону на засадах цільового управління підприємствами. Уточнено процес цілепокладання на підприємстві. Удосконалено аналітичний інструментарій статистики регіонів. Розглянуто інституційне забезпечення сталого розвитку регіону на засадах цільового управління підприємствами. Ідентифіковано цільові напрями інституційного забезпечення сталого розвитку регіону. Удосконалено спосіб пріоритизації проектів портфелю підприємств для інституційного забезпечення сталого розвитку регіону та підхід до визначення проектів підприємства на основі застосування моделі Step-циклу. Запропоновано технологію пошуку стійкого рівноважного стану між підприємствами та іншими суб'єктами регіонального розвитку. Запропоновано типи компенсаційного механізму сталого розвитку регіону на засадах цільового управління підприємствами. Апробовано заходи з організації інституційного забезпечення сталого розвитку регіону на засадах цільового управління підприємствами.

Ключові слова: сталий розвиток, цільове управління, регіон, підприємство, мета, інститут, інституційне забезпечення.

АННОТАЦИЯ

Семененко И. М. Институциональное обеспечение устойчивого развития региона на основе целевого управления предприятиями. – Квалификационный научный труд на правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени доктора экономических наук по специальностям 08.00.04 – Экономика и управление предприятиями (по видам экономической деятельности) и 08.00.05 – Развитие производительных сил и региональная экономика. – Восточноукраинский национальный университет имени Владимира Даля Министерства образования и науки Украины, Северодонецк, 2018.

Уточнен процесс трансформации экономических систем различного уровня

в соответствии с концепцией устойчивого развития. Определены проблематика использования концепции устойчивого развития в управлении регионом и необходимость адаптации систем управления предприятиями в соответствии с условиями и целями устойчивого развития региона. Обоснован теоретический концепт обратного переключения технологий управления экономической системой на региональном и микроэкономическом уровне. Уточнены методологические основы устойчивого развития региона на основе целевого управления предприятиями. Усовершенствован аналитический инструментарий статистики регионов. Предложена система показателей оценивания устойчивого развития регионов. Выявлены изменения позиций регионов и получено наглядное представление наполнения атрибутивных групп по уровню устойчивого развития регионов в виде хроматическо-темпоральной карты устойчивого развития регионов Украины.

Уточнен процесс целеполагания на предприятии путем учета при разработке и реализации множества целей предприятия интересов других субъектов регионального развития. Установлена значимость институционального фактора для развития регионов. Уточнено определение институционального обеспечения устойчивого развития региона на основе целевого управления предприятиями как совместной деятельности институтов определенного региона, направленной на создание институциональных условий, которая реализуется на основе построения партнерских отношений между субъектами регионального развития, налаживания системы коммуникаций между ними и обеспечения согласованности их деятельности на основе общих ценностей. Актуализировано содержание институционализации устойчивого развития на уровне управления предприятиями и уточнено содержание институционализации устойчивого развития и распределения полномочий и ответственности на национальном и региональном уровнях управления.

Определены на уровне регионального управления основные теоретические направления поиска разумного соотношения целей предприятий и целей устойчивого развития региона. Идентифицированы целевые направления институционального обеспечения устойчивого развития региона. Усовершенствован способ приоритизации проектов портфеля предприятия. Усовершенствован подход к определению проектов предприятия, направленных на институциональное обеспечение устойчивого развития региона, на основе модели Step-цикла. Обнаружена проблема соотношения ресурсов исполнителей и их полномочий при распределении отдельных проектов портфеля институционального обеспечения. Определены варианты доминирования субъектов регионального развития. Усовершенствована процедура распределения проектов портфеля предприятия между исполнителями. Обоснованы разнообразные типы распределения проектов в соответствии с состояниями равновесия / доминирования.

Получила дальнейшее развитие технология поиска устойчивого равновесного состояния между предприятиями и другими субъектами регионального развития. Разработан компенсационный механизм устойчивого развития региона на основе целевого управления предприятиями. Применено impact-инвестирование как элемент компенсационного механизма устойчивого развития региона на основе целевого управления предприятиями и действенный инструмент докапитализации ресурсов и развития общих ценностей в регионе. Апробированы способы организации институционального обеспечения устойчивого развития региона на

основе целевого управления предприятиями. Определены действенность предложенных механизмов институционального обеспечения устойчивого развития региона на основе целевого управления предприятиями.

Ключевые слова: устойчивое развитие, целевое управление, регион, предприятие, цель, институт, институциональное обеспечение.

ANNOTATION

Semenenko I. M. Institutional support of sustainable development of the region on the basis of goal management of enterprises. – Qualification scientific work retaining manuscript copyright.

The thesis claiming the scientific Economy Science Doctor's Degree on specialties 08.00.04 – Enterprise economics and management (by forms of economic activities) and 08.00.05 – Development of productive forces and regional economy. – Volodymyr Dahl East Ukrainian National University of Ministry of Education and Science of Ukraine, Severodonetsk, 2018.

The process of transformation of the economic system in accordance with the concept of sustainable development has been specified. The theoretical concept of re-switching the technologies of managing the economic system at the regional and micro-economic levels has been substantiated. The methodological grounds of sustainable development of the region on the basis of the goal management of enterprises have been specified. The process of goal-setting at an enterprise has been specified. The analytical tool for regional statistics has been improved. The institutional support of sustainable development of the region on the basis of goal management of enterprises has been examined. The goal directions of institutional support of sustainable development of the region have been identified. The method of prioritizing enterprise portfolio projects for institutional support of sustainable development of the region and the approach to defining the projects of the enterprise based on the use of the Step-cycle model have been improved. The technology of searching for a stable equilibrium state between enterprises and other subjects of regional development has been proposed. The types of compensatory mechanism of sustainable development of the region based on the goal management of enterprises have been suggested. The activities for organization of institutional support of sustainable development of the region on the basis of goal management of enterprises have been approbated.

Key words: sustainable development, goal management, region, enterprise, goal, institution, institutional support.

Підписано до друку 25.04.2018 р. Формат 60x90/16.
Обсяг 1,9 д.а. Тираж 100 екземплярів. Замовлення № 126
